

Για το αγγλικό Νομοσχέδιο της εκλογικής μεταρρύθμισηςⁱ (1831)

Το Νομοσχέδιο της εκλογικής μεταρρύθμισης που κατατέθηκε προσφάτως στο αγγλικό κοινοβούλιο αποσκοπεί εν πρώτοις να επιφέρει δικαιοσύνη και επιείκεια στην κατανομή του ποσοστού που έχουν οι διάφορες τάξεις και τα τμήματα του λαού κατά την εκλογή των μελών του κοινοβουλίου με τέτοιο τρόπο ώστε στη θέση της παρούσας {άκρως αλλόκοτης και δύσμορφης} ανωμαλίας και ανισότητας η οποία κυριαρχεί σε αυτή την κατανομή να τεθεί μεγαλύτερη συμμετρία. Υπάρχουν αριθμοί, τόποι, ιδιωτικά συμφέροντα τα οποία πρέπει να τεθούν με διαφορετικό τρόπο· αλλά ταυτόχρονα η αλλαγή αυτή εισδύει ουσιαστικά στα ευγενή εντόσθια, στις ζωτικές αρχές του συντάγματος και της κατάστασης της Μεγάλης Βρετανίας. Από την πλευρά αυτή το κατατεθέν Νομοσχέδιο αξίζει ιδιαίτερη προσοχή, και το αντικείμενο αυτού του κειμένου θα είναι να συνοψίσει εκείνες τις ανώτερες σκοπιές οι οποίες έχουν εκφραστεί στις μέχρι τώρα ομιλίες του κοινοβουλίου. Το γεγονός ότι το Νομοσχέδιο συνάντησε τόσο πολύφωνη αντίρρηση στη Βουλή των Κοινοτήτων και ότι πέρασε τη δεύτερη ανάγνωση μόνο μέσα από τη σύμπτωση μίας ψήφου, δεν μπορεί να προκαλεί έκπληξη, μια και επίσης στη Βουλή των Κοινοτήτων υπάρχουν ιδιαίτερα ισχυρά συμφέροντα της αριστοκρατίας τα οποία πρόκειται να αποτελέσουν στόχο επίθεσης και μεταρρύθμισης. Εάν τοποθετούνταν ενάντια στο Νομοσχέδιο όλοι εκείνοι οι οποίοι, είτε προσωπικά οι ίδιοι είτε οι παραγγελιοδότες τους, μέλλουν να χάσουν τη μέχρι τώρα προνομιακή θέση και την επιρροή τους, τότε αυτό θα είχε αμέσως με άκρως καθοριστικό τρόπο την πλειοψηφία εναντίον του. Όσοι κατέθεσαν το Νομοσχέδιο μπορούσαν να εμπιστευθούν το δεδομένο ότι πλέον ενάντια στην ισχυρογνωμοσύνη των προνομίων έχει ενισχυθεί το αίσθημα της δικαιοσύνης σε εκείνους τους ίδιους [φορείς] οι οποίοι-

i. Τίτλος πρωτοτύπου: *Über die englische Reformbill*. Το κείμενο δημοσιεύθηκε αρχικά το 1831 στην *Allgemeine preußische Staatszeitung*, αρ. 115-116, 118. Οι σημειώσεις εντός αγκυλών και οι υποσημειώσεις με αραβικούς αριθμούς είναι του μεταφραστή, ενώ οι υποσημειώσεις με αστερίσκο είναι του συγγραφέα – όπως και οι προσθήκες εντός αγκίστρων { } προέρχονται από τις χειρόγραφες σημειώσεις του Χέγκελ. (ΣτΜ)

οι αντλούν προτερήματα από αυτά τα προνόμια – ένα αίσθημα το οποίο βρήκε μεγάλη υποστήριξη από την ανησυχητική εντύπωση που προκάλεσε το γειτονικό παρράδειγμα της Γαλλίας¹ στα εμπλεκόμενα μέλη του κοινοβουλίου· η γενική σχεδόν γνώμη που εκφράστηκε στην Αγγλία για την ανάγκη μιας μεταρρύθμισης είθισται [άλλωστε] να αποκτά ισχύ στο κοινοβούλιο ως ένα σημαντικότερο κίνητρο. Ακόμη όμως και αν η κοινή γνώμη [öffentliche Stimme] της Μεγάλης Βρετανίας ήταν εντελώς γενικά υπέρ της μεταρρύθμισης με την επέκταση ή με τον περιορισμό που προτείνει το Νομοσχέδιο, θα έπρεπε εντούτοις να επιτρέπεται ο έλεγχος του περιεχομένου της απαίτησης αυτής της γνώμης, αυτό δε τόσο περισσότερο καθώς σε πρόσφατες περιόδους είχαμε όχι σπάνια την εμπειρία οι απαιτήσεις της να αποδειχθούν ανεφάρμοστες ή κακότεχες στη διεκπεραίωση, και η γενική [κοινή] γνώμη να στραφεί με την ίδια ζέση ενάντια σε αυτό το οποίο μόλις πριν από λίγο φαινόταν να έχει έντονα απαιτήσει και επικροτήσει η ίδια. Οι αρχαίοι, οι οποίοι είχαν μια μακρά σειρά εμπειριών στις δημοκρατίες στις οποίες ανήκαν παιδιόθεν, και ταυτόχρονα είχαν εφαρμόσει σε αυτές τον εμβριθή αναστοχασμό τους, είχαν άλλες παραστάσεις περί της λαϊκής γνώμης από αυτές τις a priori απόψεις που σήμερα είναι περισσότερο του συρμού.

Η σχεδιαζόμενη μεταρρύθμιση χωρεί από το αναμφισβήτητο δεδομένο ότι τα θεμέλια σύμφωνα με τα οποία καθοριζόταν το ποσοστό που είχαν οι διάφορες κομητείες και κοινότητες της Αγγλίας στη στελέχωση του κοινοβουλίου είχαν στη διάρκεια του χρόνου αλλάξει πλήρως, και ότι συνεπώς τα «δικαιώματα αυτού του ποσοστού» παρέκκλιναν πλήρως από τις αρχές των ίδιων των θεμελίων και κατέληξαν να αντιφάσκουν σε όλα όσα, αναφορικά με αυτό το τμήμα του συντάγματος, είναι προφανή ακόμη και στον απλούστερο κοινό νου ως δίκαια και εύλογα. Ένας από τους σημαντικότερους αντιπάλους του Νόμου, ο *Ρόμπερτ Πηλ*², παραδέχεται ότι είναι ίσως εύκολο να εκφράζεται κανείς για τις ανωμαλίες και τον παραλογισμό του αγγλικού συντάγματος, ενώ τα παράδοξά του διατυπώθηκαν διεξοδικά σε όλες τις λεπτομέρειές τους στις κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις και στις εφημερίδες. Αρκεί συνεπώς εδώ να υπενθυμίσουμε τα κύρια σημεία, ότι δηλαδή πόλεις με μικρό πληθυσμό ή ακόμη και οι –αυτοσυνπληρούμενοι μάλιστα– δημοτικοί άρχοντές τους, με αποκλεισμό των πολιτών, ή ακόμη και οικισμοί που έχουν μειωθεί σε δύο ή τρεις κατοίκους (και μάλιστα αγρομισθωτές) έχουν διατηρήσει το δικαίωμα να στελεχώνουν θέσεις στο κοινοβούλιο, ενώ πολλές ακμάζουσες πόλεις που έχουν ανέλθει σε ύστερες περιόδους, με εκατοντάδες χιλιάδες και παραπάνω κατοίκους, είναι αποκλεισμένες από το δικαίωμα τέτοιας εκλογής, ενώ μεταξύ αυτών των δύο άκρων υπάρχει ακόμη η μεγαλύτερη πολυσχιδία όποιου άλλου είδους ανισότητας. Ως περαιτέρω συνέπεια έχει προκύψει ότι η στελέχωση ενός μεγάλου αριθμού κοινοβουλευτικών θέσεων βρίσκεται στα χέρια ενός μικρού αριθμού ατόμων (όπως έχει υπολογιστεί, η πλειοψηφία της Βουλής βρίσκεται στα χέρια 150 αριστοκρα-

τών), ότι επιπλέον ένας εξίσου σημαντικός αριθμός θέσεων είναι εξαγοράσιμος, [αποτελώντας] εν μέρει ένα αναγνωρισμένο αντικείμενο εμπορίου, ούτως ώστε η κατοχή μιας τέτοιας θέσης να αποκτάται μέσω δωροδοκίας, [ή μέσω της] τυπικής πληρωμής ενός συγκεκριμένου ποσού στους δικαιούχους ψηφοφόρους, ή να υποβαθμίζεται εν γένει μέσα από πολλές άλλες τροποποιήσεις σε μια χρηματική σχέση.

Δύσκολα θα μπορεί να βρεθεί αλλού παρόμοιο σύμπτωμα της πολιτικής διαφθοράς ενός λαού. Ο Μοντεσκιέ χαρακτήρισε την *αρετή*, την ανιδιοτελή αίσθηση του καθήκοντος απέναντι στο κράτος, ως την αρχή του δημοκρατικού πολιτεύματος² στο αγγλικό σύνταγμα το δημοκρατικό στοιχείο έχει ένα σημαντικό τμήμα στη συμμετοχή του λαού στην εκλογή των μελών της Βουλής των Κοινοτήτων – των πολιτικών εκείνων στους οποίους ανήκει το σημαντικότερο τμήμα της εξουσίας που αποφασίζει για τις γενικότερες υποθέσεις. Πρόκειται για μια σχεδόν ομόφωνη άποψη των πραγματολογικών ιστοριογράφων³ ότι όταν σε έναν λαό στην εκλογή των κρατικών ιθυνόντων αναμειγνύεται κατά κύριο λόγο το ιδιωτικό συμφέρον και ένα μικρό χρηματικό πλεονέκτημα, τότε μια τέτοια κατάσταση θα πρέπει να θεωρείται προπομπός της αναγκαιάς απώλειας της πολιτικής ελευθερίας του, της παρακμής του συντάγματός του και του ίδιου του κράτους. Απέναντι στην υπερηφάνεια της αγγλικής ελευθερίας εμείς οι Γερμανοί μπορούμε σαφώς να αναφέρουμε ότι, αν και το τέως γερμανικό αυτοκρατορικό σύνταγμα υπήρξε επίσης ένα άμορφο συνονθύλευμα επιμέρους δικαιωμάτων, εντούτοις αποτελούσε μόνο τον εξωτερικό δεσμό των γερμανικών χωρών, και ο κρατικός βίος σε αυτές [τις χώρες] από την άποψη της στελέχωσης [των νομιμοταξικών συνελεύσεων] καθώς και τα εκλογικά δικαιώματα ως προς τις αντίστοιχες χώρες δεν περιείχαν τέτοια ανωμαλία⁴ όπως η αναφερθείσα, ακόμη δε λιγότερο εκείνη την ιδιοτέλεια⁵ που διαπερνά όλες τις τάξεις του λαού. Εάν λοιπόν δίπλα στο δημοκρατικό στοιχείο το αριστοκρατικό στοιχείο είναι στην Αγγλία μια άκρως σημαντική δύναμη, και εφόσον έχει εκφραστεί η μομφή ενάντια στις καθαρά αριστοκρατικές κυβερνήσεις όπως η Βενετία, η Γένοβα, η Βέρνη κ.λπ., ότι βρίσκουν την ασφάλεια και τη σταθερότητά τους στο βύθισμα του κυριαρχούμενου από αυτές λαού στη χυδαία αισθησιακότητα και στη διαφθορά των ηθών, όταν δε επιπλέον θεωρείται ελευθερία να δίνει κανείς την ψήφο του τελείως κατά προτίμηση, όποιο κίνητρο και αν είναι εκείνο που καθορίζει τη βούληση, τότε θα πρέπει να αναγνωριστεί ως ένα καλό σημείο της εκ νέου αφύπνισης της ηθικής αίσθησης στον αγγλικό λαό ότι ένα από τα αισθήματα που προκάλεσαν την ανάγκη μιας μεταρρύθμισης είναι η απροθυμία απέναντι σε αυτή τη εξαχρέωση⁶. Θα θεωρήσει κανείς επίσης ορθή την οδό ότι η απόπειρα της βελτίωσης δεν τίθεται πλέον απλώς στα ηθικά μέσα των παραστάσεων, των νουθεσιών, της ένωσης μεμονωμένων ατόμων για να μην οφείλει κανείς τίποτε στο σύστημα της διαφθοράς και για να του αντιταχθεί, αλλά [τίθεται] στην αλλαγή των θεσμών με τον τρόπο αυτόν έχει επιτέλους υποχωρήσει η συνήθης προκατάληψη της αδράνειας να διατη-

ρείται ακόμη η παλαιά πίστη στην αξία [Güte] ενός θεσμού ακόμη και όταν έχει τελείως διαφθαρεί η κατάσταση που προκύπτει από αυτόν. Μια ευρύτερη μεταρρύθμιση ήταν τόσο περισσότερο επιτακτική καθώς οι προτάσεις για βελτίωση οι οποίες είχαν διατυπωθεί με την έναρξη κάθε νέου κοινοβουλίου λόγω των κατηγοριών για διαπιστωμένη δωροδοκία παρέμειναν χωρίς σημαντική επιτυχία – όταν ακόμη και η προσφάτως διατυπωθείσα τόσο εύστοχη πρόταση να μετατεθεί λόγω διαπιστωμένης δωροδοκίας το εκλογικό δικαίωμα από έναν οικισμό στην πόλη του Μπέρμιγχαμ, ούτως ώστε να δειχθεί απλώς μια επιεικής προδιάθεση μόνο σε έναν άκρως μετριοπαθή παραμερισμό της πιο κραυγαλέας ανισότητας, αποφεύχθηκε μέσα από ελιγμούς της κυβερνητικής κοινοβουλευτικής τακτικής του κατά τα άλλα εξυμνούμενου ως ελευθερόφρονα υπουργού Πηλ, και μια μεγάλη δυναμική που είχε ξεκινήσει με την έναρξη της συνεδρίασης του παρόντος κοινοβουλίου περιορίστηκε στην απαγόρευση προς τους υποψήφιους να μοιράζουν εφεξής *κορδελωτά εμβλήματα* στους ευνοϊκά διακείμενους προς αυτούς ψηφοφόρους⁷. Οι κατηγορίες λόγω δωροδοκίας ενάντια σε έναν τόπο με δικαίωμα ψήφου, όπως οι έρευνες και η δίκη της υπόθεσης χαρακτηρίστηκαν πασιφανώς και ηχηρότατα ως απλές φάρσες και μάλιστα ως αδιάντροπες διαδικασίες, καθώς τα μέλη και στις δύο Βουλές, τα οποία αποτελούν τους δικαστές για τέτοια εγκλήματα, είναι τα ίδια εμπλεκόμενα σε μεγάλο ποσοστό στο σύστημα της διαφθοράς, στην δε Βουλή των Κοινοτήτων η πλειονότητά τους οφείλει τη θέση τους σε αυτήν, ώστε από αυτή την οδό δεν μπορούσαν παρά να προσδοκούνται απλώς μεμονωμένες διορθωτικές κινήσεις.

Η κατά τα άλλα συνήθης αιτιολογία που χρησιμοποιείται στο κοινοβούλιο λόγω των επιθέσεων σε θετικά δικαιώματα, και η οποία λαμβάνεται από τη *σοφία των προγόνων*, δεν χρησιμοποιήθηκε σε αυτή την υπόθεση· διότι αυτή η σοφία, η οποία συνίσταται στο ότι η κατανομή των εκλογικών δικαιωμάτων των κοινοβουλευτικών μελών είχε μετρηθεί με τον τότε πληθυσμό ή τη λοιπή σημασία των κομητειών, των πόλεων και των αστικών οικισμών, βρίσκεται σε οξεία αντίθεση με την αναλογία με την οποία διαρθρώνονται στη σύγχρονη εποχή ο πληθυσμός, ο πλούτος, η σημασία των τόπων και των συμφερόντων. Επίσης δεν διατυπώθηκε η άποψη ότι τόσα πολλά άτομα υφίστανται μια μείωση περιουσίας, ενώ ακόμη περισσότερα χάνουν ένα μεγάλο ποσό χρηματικών απολαβών [διότι] το χρηματικό κέρδος που αντλείται από την άμεση δωροδοκία είναι παράνομο, αν και όλες οι τάξεις συμμετέχουν σε αυτό με δύναι ή με λαβείν. Η κεφαλαιακή αξία [Kapitalwert] που χάνεται στους αστικούς οικισμούς από τους οποίους αφαιρείται το εκλογικό δικαίωμα βασίζεται στη συν τω χρόνω επιτελεσμένη μετατροπή ενός πολιτικού δικαιώματος σε μια χρηματική αξία, και ενώ ο πορισμός [μιας κοινοβουλευτικής θέσης] γινόταν σχεδόν όπως και με την αγορά δούλων *bona fide* σε μια τιμή, η οποία πλέον μειώνεται, και ενώ κατά τα λοιπά στο αγγλικό κοινοβούλιο σε νέους νόμους που αφορούν μια τέτοια περίπτωση λαμβάνεται μεγάλη μέ-

ριμνα για τη διατήρηση της πραγματικής ιδιοκτησίας και για την αποζημίωση, εφόσον προκύπτει μια απώλεια για αυτήν, εντούτοις στην παρούσα περίπτωση δεν διατυπώθηκαν απαιτήσεις επ' αυτού, ούτε και προκλήθηκαν δυσκολίες, όσο και αν αυτή η κατάσταση ενδέχεται να λειτουργεί σε έναν αριθμό κοινοβουλευτικών μελών ως κίνητρο ενάντια στο Νομοσχέδιο.

Αντιθέτως, αυτό που πλήττεται από το Νομοσχέδιο είναι μια άλλη δικαϊκή αρχή, ιδιάζουσα κατά κύριο λόγο στην Αγγλία, δηλαδή ο χαρακτήρας του *Θετικού* τον οποίο φέρουν κυρίως οι αγγλικοί θεσμοί του δημόσιου και του ιδιωτικού δικαίου. Κάθε δίκαιο και ο νόμος του είναι μεν ως προς τη μορφή θετικό, διατεταγμένο και τιθέμενο από την ανώτατη κρατική εξουσία, και του οφείλεται υποταγή επειδή είναι νόμος. Αλλά σε καμία περίοδο περισσότερο από σήμερα δεν στράφηκε η γενική διάνοια [*der allgemeine Verstand*] στη διαφορά εάν τα δίκαια είναι και ως προς το *υλικό περιεχόμενό* τους απλώς θετικά ή καθεαυτά και δι' εαυτά ορθά και έλλογα, και σε κανένα σύνταγμα δεν καλείται η κρίση να προσέξει αυτή τη διαφορά όσο στο αγγλικό, αφού οι λαοί της ηπειρωτικής Ευρώπης αφέθηκαν να εντυπωσιαστούν για μεγάλο διάστημα από τις διακηρύξεις της αγγλικής ελευθερίας και από την υπερηφάνεια του έθνους [αυτού] για τη νομοθεσία του. Ως γνωστόν, αυτή η νομοθεσία βασίζεται εντελώς σε ιδιαίτερα δικαιώματα, σε ελευθερίες, σε προνόμια τα οποία παραχωρήθηκαν, εξαγοράστηκαν, δωρίστηκαν ή αποσπάστηκαν από βασιλιάδες ή από κοινοβούλια για ιδιαίτερες αφορμές: η *Magna Charta*, το *Bill of Rights*, αυτά τα σημαντικότερα θεμέλια του αγγλικού συντάγματος, τα οποία προσδιορίστηκαν περαιτέρω εκ των υστέρων μέσα από κοινοβουλευτικές αποφάσεις, είναι παραχωρήσεις εξαναγκασμένες διά της βίας ή δωρεές χάριτος, *pacta* κ.λπ., και τα κρατικά δικαιώματα έχουν παραμείνει στην ιδιωτικοδικαϊκή μορφή της προέλευσής τους και συνεπώς στο τυχαίο του περιεχομένου τους. Αυτό το εν' εαυτώ ασυνάρτητο συνονθύλευμα από θετικούς προσδιορισμούς δεν έχει διέλθει ακόμη από την ανάπτυξη και αναδιαμόρφωση η οποία επιτελέστηκε στα πολιτισμένα κράτη της ηπειρωτικής Ευρώπης, και την οποία απολαμβάνουν, για παράδειγμα, οι γερμανικές χώρες εδώ και περισσότερο ή λιγότερο διάστημα.

Στην Αγγλία έλειπαν μέχρι τώρα εκείνες οι στιγμές που έχουν το κύριο μερίδιο σε αυτές τις τόσο δοξασμένες όσο και ευτυχείς προόδους. Μεταξύ αυτών των στιγμών κορυφαία είναι η επιστημονική πραγμάτευση του δικαίου, η οποία αφενός εφάρμοσε και πραγματοποίησε γενικά θεμέλια στα ιδιαίτερα είδη [δικαίου] και τις περιπλοκές τους, και αφετέρου ανήγαγε το Συγκεκριμένο και το Ειδικό σε απλούστερους προσδιορισμούς: από εδώ κατέστη δυνατό να γεννηθούν κατά κύριο λόγο στοιχειοθετημένα σύμφωνα με γενικές αρχές τα [εκάστοτε] εδαφικά δίκαια και οι θεσμοί του δημόσιου δικαίου των σύγχρονων ηπειρωτικών κρατών, ενώ αναφορικά με το περιεχόμενο αυτού που είναι δίκαιο [*gerecht*] είχαν το προσήκον μερίδιό τους ο γενικός κοινός νους και ο υγιής ορθός Λόγος. Διότι θα πρέπει να αναφερ-

θεί και μια σημαντικότερη στιγμή στην αναδιαμόρφωση του δικαίου – η μεγάλη αίσθηση [Sinn] των ηγεμόνων να καταστήσουν τέτοιες αρχές όπως το καλό του κράτους, η ευτυχία των υπηκόων τους και η γενική ευημερία, κυρίως όμως το αίσθημα μιας καθεαυτήν και δι' εαυτήν υπάρχουσας δικαιοσύνης, το καθοδηγητικό άστρο της νομοθετικής δραστηριότητάς τους, με την οποία συνδέεται η αντίστοιχη μοναρχική εξουσία, ώστε να παράσχουν σε τέτοιες αρχές αποδοχή και πραγματικότητα ενάντια σε απλώς θετικά προνόμια, σε παραδοσιακή ιδιοτέλεια και στην ακατανόησία του πλήθους. Η Αγγλία είναι τόσο κραυγαλέα υπανάπτυκτη στους θεσμούς του αληθινού δικαίου σε σχέση με τα άλλα πολιτισμένα κράτη της Ευρώπης, για τον απλό λόγο ότι η κυβερνητική εξουσία βρίσκεται στα χέρια εκείνων που κατέχουν τόσα πολλά προνόμια τα οποία έρχονται σε αντίφαση με ένα ορθολογικό συνταγματικό δίκαιο και με μια αληθινή νομοθεσία.

Αυτή είναι η σχέση στην οποία οφείλει να επιδράσει το προτιθέμενο Νομοσχέδιο της εκλογικής μεταρρύθμισης – όχι όμως, φέρ' ειπείν, μέσα από μια διεύρυνση της δύναμης του μοναρχικού στοιχείου του συντάγματος, αλλά αντίθετα, εάν το Νομοσχέδιο δεν θέλει να αντιμετωπίσει αμέσως μια γενική δυσμένεια, θα πρέπει να παραμείνει άθικτος ο φθόνος ενάντια στη δύναμη του στέμματος, σαφώς την πιο πεισματώδη αγγλική προκατάληψη, και το προτεινόμενο μέτρο οφείλει πολύ περισσότερο ένα μέρος της δημοτικότητάς του στην περίσταση που θέλει την επιρροή εκείνη να αποδυναμώνεται από αυτό. Μεγάλο ενδιαφέρον προκαλεί η έγνοια αφενός και η ελπίδα αφετέρου ότι η μεταρρύθμιση του εκλογικού δικαίου θα συνεπιφέρει και άλλες υλικές μεταρρυθμίσεις. Η αγγλική αρχή του Θετικού, στην οποία, όπως αναφέρθηκε, βασίζεται εκεί η γενική κατάσταση του δικαίου, δέχεται μέσα από το Νομοσχέδιο όντως έναν κλονισμό ο οποίος είναι τελείως νέος και ανήκυστος στην Αγγλία, και το ένστικτο σφριζείται από αυτή την ανατροπή του τυπικού θεμελίου του Υπάρχοντος τις πιο ευρείες αλλαγές.

Για τέτοιες προοπτικές αναφέρθηκαν ορισμένα πράγματα στη διάρκεια των συζητήσεων του κοινοβουλίου, αλλά περισσότερο παρεμπιπτόντως· οι επινοητές και οι υποστηρικτές του Νόμου ενδέχεται να διάκινται από την καλή πίστη ότι το Νομοσχέδιο δεν οδηγεί πιο μακριά από εκεί που φτάνει ο ίδιος ο Νόμος· εν μέρει για να μην αναστατώσουν ακόμη πιο έντονα τους αντιπάλους τους δεν εκφράζουν ηχηρά τις ελπίδες τους – όπως και οι αντίπαλοι δεν θέλουν να καταμαρτυρήσουν αυτό για το οποίο έχουν έγνοια ως την τιμή της νίκης· [διότι] καθώς κατέχουν πολλά, έχουν βεβαίως πολλά να χάσουν. Για το γεγονός όμως ότι δεν εκφράστηκε τίποτε στο κοινοβούλιο από αυτή την ουσιαδέστερη πλευρά της μεταρρύθμισης, έχει μεγάλο μερίδιο η συνήθεια σύμφωνα με την οποία πάντα στη συνέλευση αυτή σε σημαντικά ζητήματα ο περισσότερος χρόνος περνά με δηλώσεις των μελών για την προσωπική θέση τους· δεν παραθέτουν τις απόψεις τους ως πρακτικοί άνθρωποι [Geschäftsmänner] αλλά ως προνομιούχα άτομα και ως ρήτορες. Για τη με-

ταρρύθμιση υπάρχει στην Αγγλία ανοικτό ένα ευρύ πεδίο το οποίο περιλαμβάνει τους σημαντικότερους σκοπούς της αστικής κοινωνίας και του κράτους [der bürgerlichen und Staatsgesellschaft]. Αρχίζει να γίνεται αισθητή η αναγκαιότητα γι' αυτό· ορισμένα από αυτά τα οποία υποδηλώθηκαν με αυτή την αφορμή θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως παράδειγμα για το πόση εργασία –η οποία έχει γίνει αλλού– έχει ακόμη μπροστά της η Αγγλία.

Μεταξύ των προοπτικών για υλικές βελτιώσεις αναφέρεται πρώτη απ' όλες η ελπίδα για *εξοικονόμηση* στη διοίκηση· όποτε όμως αυτή η εξοικονόμηση αναγείρεται από την αντιπολίτευση ως εντελώς αναγκαία για την ελάφρυνση της πίεσης και της γενικής αθλιότητας στην οποία βρίσκεται ο λαός, επαναλαμβάνεται κάθε φορά ότι όλες οι μέχρι τότε απόπειρες υπήρξαν μάταιες, ότι η λαϊκή ελπίδα που εκφράστηκε από τις κυβερνήσεις, ακόμη δε και στην ομιλία του θρόνου, κάθε φορά προκάλεσε απογοήτευση. Αυτές οι διακηρύξεις επαναλαμβάνονται με τον ίδιο τρόπο ύστερα από όλες τις μειώσεις των φόρων οι οποίες έχουν γίνει εδώ και δεκαπέντε χρόνια. Για την τελική εκπλήρωσή τους αναδεικνύονται καλύτερες προοπτικές σε ένα μεταρρυθμισμένο κοινοβούλιο, δηλαδή στη μεγαλύτερη ανεξαρτησία ενός μεγαλύτερου αριθμού των μελών του από την κυβέρνηση, στις οποίες την αδυναμία, τη σκληρόκαρδη στάση απέναντι στον λαό, το συμφέρον κ.λπ. φορτώνεται η υπαιτιότητα για διαρκή υπέρμετρη δαπάνη. Εάν όμως λάβει κάποιος υπόψη τα κύρια αντικείμενα των αγγλικών κρατικών δαπανών, τότε δεν φαίνεται κανένας μεγάλος χώρος για *εξοικονόμηση* το ένα [αντικείμενο], οι τόκοι του τεράστιου δημόσιου χρέους, δεν μπορεί να μειωθεί επ' ουδενί· το άλλο, τα κόστη των χερσαίων και ναυτικών δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένων των [στρατιωτικών] συντάξεων, δεν συναρτάται μόνον εγγύτητα με τις πολιτικές σχέσεις, ιδιαίτερα με το συμφέρον της βάσης της αγγλικής ύπαρξης, [δηλαδή] του εμπορίου, με τον κίνδυνο εσωτερικών εξεγέρσεων, αλλά και με τις συνήθειες και απαιτήσεις των ατόμων που είναι αφοσιωμένα σε αυτή τη νομοκατεστημένη τάξη [Stand], να μην υπολείπονται σε ευημερία και πολυτέλεια τις άλλες τάξεις, ώστε εν τοιαύτη περιπτώσει δεν θα μπορούσε να παζαρευτεί τίποτε εδώ χωρίς κίνδυνο. Τα χρηματικά ποσά τα οποία ανέδειξε η κατακραυγή για τις διαβόητες αργομισθίες φανέρωσαν ότι [ακόμη και] μια πλήρης άρση τους, η οποία δεν θα μπορούσε να επιτελεστεί χωρίς μεγάλη αδικία, δεν θα αποτελούσε σημαντικό αντικείμενο. Αλλά δεν χρειάζεται κανείς να εμπλακεί με το υλικό στοιχείο, αρκεί μόνο να σημειωθεί ότι οι ακούραστες και λεπτολόγες μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια των δημοσίων οικονομικών προσπάθειες ενός *Χιουι* έχουν παραμείνει σχεδόν διά παντός ανεπιτυχείς⁸· αυτό δεν μπορεί να αποδοθεί αποκλειστικά στη διαφθορά της αριστοκρατίας του κοινοβουλίου και στην υποχωρητικότητα της κυβέρνησης απέναντί της, καθώς χρειάζεται την υποστήριξή της, και η οποία [αριστοκρατία] καταφέρνει να προσφέρει στον εαυτό της και στα συγγενικά μέλη της πολυσχιδή προτερήματα μέσα από αργομισθίες, εν γένει

προσοδοφόρες θέσεις της διοίκησης, του στρατού, της Εκκλησίας και της βασιλικής αυλής. Ο σχετικά ελάχιστος αριθμός τον οποίο είθισται να έχουν υπέρ τους τέτοιες προτάσεις για τη μείωση των δαπανών υποδηλώνει μια μειωμένη πίστη στη δυνατότητά τους ή ένα ανίσχυρο συμφέρον για τέτοιες ελαφρύνσεις της υποτιθέμενης γενικής πίεσης, ενάντια στην οποία βεβαίως τα μέλη του κοινοβουλίου είναι προστατευμένα μέσα από τον πλούτο τους. Η παράταξη εκείνη του κοινοβουλίου που ισχύει ως ανεξάρτητη συνηθίζει να είναι στο πλευρό της κυβέρνησης, και αυτή η ανεξαρτησία φαίνεται ενίοτε να έχει την τάση να πηγαίνει πιο μακριά απ' ό,τι θα φαινόταν σύμφωνα με τη συνηθισμένη συμπεριφορά της ή σύμφωνα με τις μομφές της αντιπολίτευσης σε περιπτώσεις όπου η κυβέρνηση διατυπώνει ένα ρητό εγγύτερο ενδιαφέρον για μια χρηματική έγκριση· όπως άλλωστε πριν από λίγα έτη απορρίφθηκε με μεγάλη πλειοψηφία μια επιχορήγηση 1.000 λιρών η οποία προτάθηκε με μεγάλο ενδιαφέρον από την κυβέρνηση για τον πολυσέβαστο *Χάσκισον*⁹, ο οποίος λόγω της πληθώρας των επικερδών υποθέσεων του στην Υπηρεσία Εμπορίου παραιτήθηκε από μία προσοδοφόρα θέση· μια απόρριψη η οποία δεν είναι σπάνια και για τις προτάσεις της αύξησης των χορηγιών στους βασιλικούς πρίγκιπες, οι οποίες στην Αγγλία δεν είναι ιδιαίτερα πλουσιοπάροχες. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι οποίες αφορούν μια προσωπικότητα και το αίσθημα της ευπρέπειας, η περιπάθεια ξεπερνά την κατά τα άλλα δεδομένη χλιαρότητα του κοινοβουλίου για εξοικονομήσεις. Είναι τουλάχιστον σαφές ότι κανένας μεταρρυθμιστικός νόμος δεν μπορεί να άρει άμεσα τις αιτίες της υψηλής φορολογίας στην Αγγλία· το παράδειγμα της Αγγλίας και της Γαλλίας θα μπορούσε μάλιστα να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι χώρες στις οποίες η κρατική διοίκηση έχει εναποτεθεί σε συνελεύσεις εκλεγμένες από τον λαό είναι εντονότερα επιβαρυνμένες με εισφορές· στη Γαλλία, όπου ο σκοπός του αγγλικού Νομοσχεδίου της εκλογικής μεταρρύθμισης, δηλαδή η επέκταση του εκλογικού δικαιώματος σε ένα σημαντικό αριθμό πολιτών, έχει εφαρμοστεί σε σχετικά μεγάλο βαθμό, ο προϋπολογισμός συγκρίθηκε προσφάτως στις γαλλικές εφημερίδες με ένα ελπιδοφόρο παιδί το οποίο κάνει κάθε μέρα σημαντικές προόδους. Για να ληφθούν βασικά μέτρα μείωσης της πιεστικής κατάστασης της αγγλικής κρατικής διοίκησης, θα έπρεπε να γίνουν εις βάθος παρεμβάσεις στην εσωτερική οργάνωση [innere Verfassung] των επιμέρους δικαιωμάτων· δεν υπάρχει καμία δύναμη η οποία, παρόλο τον τεράστιο πλούτο των ιδιωτών, να αποπειραθεί σοβαρή μείωση του τεράστιου δημόσιου χρέους. Τα υπερβολικά κόστη της περίπλοκης απονομής δικαιοσύνης, τα οποία καθιστούν δυνατή την προσφυγή στο δικαστήριο μόνο για τους πλούσιους, ο φόρος των απόρων, τον οποίο δεν θα μπορούσε να εισάγει μια κυβέρνηση στην Ιρλανδία, όπου απαιτείται τόσο από την αναγκαιότητα όσο και από τη δικαιοσύνη, η χρήση των εκκλησιαστικών κτημάτων –στην οποία θα γίνει περαιτέρω αναφορά– και πολλοί άλλοι μεγάλοι κλάδοι του κοινωνικού συνδέσμου προϋποθέτουν για την αλλαγή πολλούς άλλους

όρους στην κρατική εξουσία από εκείνους που περιέχει το Νομοσχέδιο της εκλογικής μεταρρύθμισης. Παρεμπιπτόντως αναφέρθηκε στο κοινοβούλιο η συντελεσθείσα στη Γαλλία κατάργηση της εκκλησιαστικής δεκάτης, των γαιοδεσποτικών δικαιωμάτων και των θρησκευτικών δικαιωμάτων· όλα αυτά λέγεται ότι έγιναν υπό την αιγίδα ενός πατριωτικού βασιλέα και ενός μεταρρυθμισμένου κοινοβουλίου· και η κατεύθυνση της ομιλίας φαίνεται να θεωρεί την άρση δικαιωμάτων τέτοιου είδους ήδη ως μια αξιολύπητη ανατροπή του συνολικού συντάγματος, πέραν του ότι λέγεται πως είχε ως συνέπεια τη φρικώδη αναρχία αυτής της χώρας. Ως γνωστόν σε άλλα κράτη παρόμοια δικαιώματα όχι μόνο εξαφανίστηκαν χωρίς συνέπειες, αλλά η κατάργησή τους θεωρήθηκε ένα σημαντικό θεμέλιο της αυξημένης ευημερίας και της ουσιαδούς ελευθερίας. Κατά συνέπεια θα διατυπωθούν εδώ ορισμένες περαιτέρω παρατηρήσεις επ' αυτού.

Εν πρώτοις, αναφορικά με τη *δεκάτη*, έχει προ πολλού καταστεί σαφής στην Αγγλία ο καταπιεστικός χαρακτήρας αυτής της εισφοράς· πέρα από την ιδιαίτερη απέχθεια η οποία συνοδεύει τέτοιου είδους εισφορές, αλλά η οποία επιπλέον δεν θα πρέπει να προκαλεί θαυμασμό στην Αγγλία, όταν εκεί σε ορισμένες περιοχές ο ιερωμένος στέλνει καθημερινά να παραλάβουν από τους στάβλους τον δέκατο κουβά του αρμεγμένου γάλακτος, το δέκατο των καθημερινά γεννημένων αυγών κ.λπ., έχει ψεχθεί και η ανεπιείκεια η οποία βρίσκεται σε αυτή την εισφορά μέσω του επακόλουθου ότι όσο αυξάνεται η πρόσοδος του εδάφους λόγω φιλοπονίας, χρόνου και δαπανών, τόσο περισσότερο αυξάνεται και η εισφορά, ούτως ώστε η βελτίωση της καλλιέργειας, για την οποία στην Αγγλία επενδύονται μεγάλα κεφάλαια, αντί να ενθαρρυνθεί επιβαρύνεται με φόρο. Στην Αγγλία η δεκάτη ανήκει στην Εκκλησία· σε άλλες χώρες, ιδιαίτερα σε προτεσταντικές, η δεκάτη έχει εν μέρει προ πολλού (σε πρωσικά εδάφη ήδη πάνω από εκατό χρόνια) και εν μέρει προσφάτως είτε καταργηθεί είτε καταστεί εξαγοράσιμη χωρίς επιδείξεις και εντυπώσεις όπως και χωρίς καταλήστευση και αδικία, ενώ από τα έσοδα της Εκκλησίας αφαιρέθηκε ο καταπιεστικός χαρακτήρας και τους αποδόθηκε μια σκοπιμότερη και αξιοπρεπέστερη μορφή είσπραξης. Στην Αγγλία όμως η φύση της αρχικής δικαιολόγησης της δεκάτης προσέλαβε μια ουσιαδώς στρεβλωμένη και αντιστραμμένη τροπή· ο προσδιορισμός για τη συντήρηση των ιεροδιδασκάλων και για την ανοικοδόμηση και διατήρηση των ναών έχει μεταβεί ουσιαστικά στο είδος της προσόδου που προέρχεται από ατομική ιδιοκτησία· το ιερατικό αξίωμα έχει το χαρακτήρα ενός προσοδεύματος και τα καθήκοντά του έχουν μετατραπεί σε δικαιώματα επί εσόδων. Πέραν του ότι ένα πλήθος προσοδοφόρων ιερατικών θέσεων, εγκαθιδρυμάτων, είναι τελείως χωρίς υπηρεσιακές προδιαγραφές, είναι γνωστό τοις πάσι πόσο συχνό είναι το φαινόμενο Άγγλοι ιερωμένοι να απασχολούνται με οτιδήποτε άλλο εκτός από τις λειτουργίες του αξιώματός τους, να ασχολούνται με τη θήρα κ.λπ. και με τη λοιπήσχόλη, να καταναλώνουν τα πλούσια έσοδα των θέσεών τους σε ξένες

χώρες και να μεταβιβάσουν τους υπηρεσιακούς χειρισμούς σε έναν φτωχό υποψήφιο έναντι ελεημοσύνης η οποία μόλις τον προστατεύει από το λιμό. Για τη συνάφεια στην οποία βρίσκεται εδώ η κατοχή μια ιερατικής θέσης και η είσπραξη των εσόδων της [αφενός] με την εκπλήρωση των καθηκόντων του αξιώματος σε συνδυασμό με την ηθική συμπεριφορά [αφετέρου], μας δίνει ένα περιεκτικό παράδειγμα μια υπόθεση η οποία εκδικάστηκε πριν από κάποια χρόνια στα δικαστήρια. Κατατέθηκε στο δικαστήριο αγωγή σύμφωνα με την οποία ένας ιερέας ονόματι Φρανκ θα έπρεπε να κριθεί λόγω παραφροσύνης ανίκανος να διαχειριστεί την περιουσία του και αυτή θα έπρεπε να τεθεί υπό επιτροπεία· [ο εν λόγω ιερέας] είχε μια ενορία με 800 λίρες [ετήσια] έσοδα, εκτός από άλλα προσοδεύματα ύψους περίπου 600 λιρών (κάτι λιγότερο από 10.000 ραϊχστάλερ)· αλλά η δικαστική αγωγή κατατέθηκε από τον υιό του, όταν αυτός ενηλικιώθηκε, για το συμφέρον της οικογένειας. Η απόδειξη για την προσαπτόμενη παραφροσύνη, η οποία διήρκεσε πολλές ημέρες και κατατέθηκε δημόσια από πλήθος μαρτύρων, έφερε στο φως πράξεις αυτού του ιερέα, τις οποίες εκείνος, τελείως ανενόχλητος από την οποιαδήποτε ιερατική υπηρεσία, είχε διαπράξει επί σειρά ετών, και ήταν, για παράδειγμα, τέτοιου είδους: ότι κάποτε περιδιάβαινε στο φως της ημέρας στους δρόμους και πάνω στη γέφυρα της πόλης του με άκρως αναξιοπρεπή συντροφιά¹⁰ και ακολουθούμενος από πλήθος μειρακίων που τον χλεύαζαν· ακόμη πιο σκανδαλώδεις ήταν οι ίδιες οι οικιακές σχέσεις του¹¹, οι οποίες επιβεβαιώθηκαν μέσα από μαρτυρίες. Τέτοια αδιαντροπιά ενός ιερέα της αγγλικής Εκκλησίας δεν είχε προκαλέσει καμία διακοπή στην κατοχή του αξιώματός του και στην απόλαυση των εσόδων των προσοδευμάτων του· η περιφρόνηση στην οποία περιπίπτει η Εκκλησία συνήθως μέσα από τέτοια παραδείγματα, ότι, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο θεσμός μιας επισκοπικής ιεραρχίας, δεν ελέγχει εξ ιδίων τέτοιες εκλύσεις και τα σκάνδαλά τους, συμβάλλει μαζί με τη βουλιμία άλλων ιερωμένων κατά την είσπραξη της δεκάτης τους στη μείωση ακόμη και εκείνου του σεβασμού ο οποίος απαιτείται από το αγγλικό κοινό για το ιδιοκτησιακό δικαίωμα της Εκκλησίας. Το ότι μια τέτοια ιδιοκτησία έχει μέσα από τον προσδιορισμό της για τον θρησκευτικό σκοπό έναν τελείως διαφορετικό χαρακτήρα από την ατομική ιδιοκτησία, επί της οποίας ασκεί διάθεση η ελεύθερη αυθαιρεσία των κατόχων, ότι αυτή η διαφορά θεμελιώνει ένα διαφορετικό δικαίωμα, και ότι η απόλαυση αυτής της περιουσίας συνδέεται τόσο με καθήκοντα όσο και με όρους, ότι εκείνος ο σκοπός στα προτεσταντικά κράτη θεμελιώνει μια νομιμοποίηση της κρατικής εξουσίας να συνεπικουρεί για την εκπλήρωση αυτού του σκοπού και των καθηκόντων τα οποία συνδέονται με τα έσοδα – τέτοιοι κανόνες φαίνονται να είναι ακόμη τελείως ξένοι και άγνωστοι στην Αγγλία. Το να επιμένει κανείς εδώ στην αφηρημένη σκοπιά του ιδιωτικού δικαίου είναι όμως πολύ προς όφελος της τάξης η οποία έχει στο κοινοβούλιο τη μεγαλύτερη επιρροή, συνδεόμενη έτσι με την κυβέρνηση η οποία παραχωρεί τις υψηλές

και πλέον προσοδοφόρες [εκκλησιαστικές] θέσεις, και έχει συμφέρον να μεριμνήσει μέσα από τέτοια προσοδεύματα για τους νεότερους υιούς ή αδελφούς, οι οποίοι μένουν χωρίς περιουσία, εφόσον η γαιοκτησία στην Αγγλία μεταβιβάζεται γενικά μόνο στον μεγαλύτερο υιό. Η ίδια αυτή τάξη μέλλει ακόμη και μετά το Νομοσχέδιο της εκλογικής μεταρρύθμισης να διατηρήσει, και μάλιστα να διευρύνει, τη θέση της στο κοινοβούλιο· είναι συνεπώς άκρως προβληματικό εάν έχει να φοβάται κάτι για το συμφέρον της αναφορικά με τα πλούτη της Εκκλησίας και την πατρωνία της.

Οι ανησυχίες για τη μεταρρύθμιση μιας τέτοιας κατάστασης της αγγλικής Εκκλησίας έχουν κάθε αιτία να εκτείνονται, ιδιαίτερα στην έδρα της στην Ιρλανδία, η οποία [έδρα] εδώ και αρκετά χρόνια έχει υποστεί έντονη επίθεση κυρίως στο πλαίσιο της υπόθεσης της χειραφέτησης [των Καθολικών], η οποία αφορούσε δι' εαυτήν μόνο την πολιτική πλευρά. Μέσω του δικαιώματος κατάκτησης όλα τα κτήματα που ανήκαν κάποτε στην Καθολική Εκκλησία, στην οποία ως γνωστόν ανήκει η πλειονότητα του ιρλανδικού πληθυσμού, οι ίδιοι οι ναοί, οι αποδόσεις της δεκάτης, οι υποχρεώσεις των κοινοτήτων να συντηρούν τα εκκλησιαστικά οικοδομήματα σε καλή κατάσταση, να παρέχουν τα σκεύη της θείας λειτουργίας, ακόμη και τη συντήρηση των καντηλιαναφτών κ.λπ., όλα αυτά αφαιρέθηκαν από την Καθολική Εκκλησία και έγιναν ιδιοκτησία της Αγγλικανικής. Στη Γερμανία ο Τριακονταετής Πόλεμος πριν από ενάμιση αιώνα και η ορθολογική μόρφωση στη σύγχρονη περίοδο είχαν σαν αποτέλεσμα σε μία χώρα ή σε μία επαρχία, σε μια πόλη, σε ένα χωριό να αφεθούν στην Εκκλησία τα κτήματα που ανήκαν στον πληθυσμό της ή να πραγματοποιηθεί με άλλο τρόπο η μέριμνα για τις ανάγκες της λατρείας· {η θρησκεία του ηγεμόνα και της κυβέρνησης δεν δήμευσε τα εκκλησιαστικά κτήματα της περιοχής τα οποία ανήκουν σε άλλη λατρεία}. Ακόμη και οι Τούρκοι αφήνουν συνήθως στους χριστιανούς, στους Αρμένιους και στους Εβραίους που έχουν υποτάξει τους ναούς τους· ενώ δε τους απαγορεύουν να τους επιδιορθώνουν όταν φθείρονται, εντούτοις επιτρέπουν την εξαγορά της άδειας για κάτι τέτοιο· αλλά οι Άγγλοι έχουν στερήσει όλους τους ναούς από τον καθολικό πληθυσμό που έχουν υποτάξει. Οι Ιρλανδοί, των οποίων η φτώχεια, η αθλιότητα και η προκύπτουσα από αυτήν εξαργίωση και εξαχρείωση αποτελούν στο κοινοβούλιο μόνιμο θέμα, παραδεκτό από όλες τις κυβερνήσεις, είναι αναγκασμένοι να μισθώνουν οι ίδιοι τους δικούς τους ιερωμένους με τις λίγες δεκάρες που καταφέρνουν να αποκτήσουν και να δημιουργούν μια τοποθεσία για τη θεία λειτουργία, ενώ αντιθέτως πληρώνουν τη δεκάτη κάθε κτηματικού εσόδου σε Αγγλικανούς ιερωμένους, στις εκτεταμένες επισκοπές των οποίων—όπου περιλαμβάνονται δύο, τρεις, έξι ή και περισσότερες ενορίες—πολύ συχνά υπάρχουν ελάχιστοι Προτεστάντες (ενίοτε ο μοναδικός είναι ο καντηλιανάφτης)· είναι αναγκασμένοι να πληρώνουν και την επιδιόρθωση των αγγλικανικών πλέον εκκλησιαστικών κτηρίων, την αγορά των σκευ-

ών της λατρείας κ.λπ. Οι εχθροί της χειραφέτησης έχουν κυρίως τονίσει το φόβητρο της μεταρρύθμισης μιας τέτοιας κραυγαλέας αδικίας ως μια πιθανή συνέπεια εκείνων των μέτρων· αλλά οι φίλοι της χειραφέτησης έχουν αντιθέτως καθησυχάσει εαυτούς και τους οπαδούς τους ουσιαστικά με το ότι με τη χειραφέτηση οι απαιτήσεις των Καθολικών θα ικανοποιηθούν και η έδρα της Αγγλικανικής Εκκλησίας στην Ιρλανδία θα είναι σαφώς πιο ασφαλής. Αυτή η σχέση που δεν έχει όμοιά της σε ένα πολιτισμένο και χριστιανικό-προτεσταντικό έθνος, καθώς ο τίτλος θετικού δικαίου, ο οποίος διατηρείται λόγω ιδίου οφέλους¹², έχει αντέξει μέχρι τώρα απέναντι στο υποτιθέμενο θρησκευτικό φρόνημα του αγγλικανικού κλήρου και απέναντι στον ορθό Λόγο του αγγλικού λαού και των αντιπροσώπων του· το Νομοσχέδιο της εκλογικής μεταρρύθμισης τοποθετεί μεν στη Βουλή των Κοινοτήτων κάποια περισσότερα ιρλανδικά μέλη, μεταξύ των οποίων μπορούν να είναι και Καθολικοί· αλλά αυτή η συνθήκη βρίσκει κάτι περισσότερο από αντιστάθμισμα στη ρύθμιση που περιέχεται στο ίδιο Νομοσχέδιο αναφορικά με την αύξηση των μελών από εκείνη την τάξη τα συμφέροντα της οποίας συναρτώνται με αυτή την κατάσταση της Εκκλησίας.

Τα γαιοδεσποτικά δικαιώματα, τα οποία επίσης μπορούν να συμπεριληφθούν σε εκείνη την ανησυχία αναφορικά με τη σταδιακά επεκτεινόμενη μεταρρύθμιση, προ πολλού πλέον δεν εκτείνονται στην Αγγλία μέχρι την υποτέλεια της αγροκαλλιεργητικής τάξης, αλλά πιέζουν τη μάζα της τόσο όσο και η δουλοπαροικία, μάλιστα την πιέζουν σε μια ένδεια χειρότερη από εκείνη των δουλοπάροικων. Στην ίδια την Αγγλία [η τάξη αυτή] παραμένει μεν ανίκανη να κατέχει γαιοκτησία και έχει υποβιβαστεί στο επίπεδο των αγρομισθωτών ή των μεροκαματιάρηδων, αλλά βρίσκει εργασία στον πλούτο της Αγγλίας εν γένει και στην τεράστια [βιομηχανική] παραγωγή όταν αυτή είναι σε άνθηση· ακόμη περισσότερο όμως αυτό που κρατά μακριά της τις συνέπειες της απώτατης ένδειας είναι οι Νόμοι περί των Απόρων, οι οποίοι υποχρεώνουν κάθε ενορία να μεριμνά για τους απόρους της. Αντιθέτως, στην Ιρλανδία η γενική ακτημοσύνη της τάξης εκείνης που ζει από την εργασία της γεωργίας δεν έχει αυτή την προστασία· οι περιγραφές των περιηγητών όπως και οι στοιχειοθετήσεις του κοινοβουλίου απεικονίζουν τη γενική κατάσταση των Ιρλανδών γεωργών ως τόσο άθλια ώστε να μη βρίσκει εύκολα το αντίστοιχό της ακόμη και σε μικρές και φτωχές περιοχές των πολιτισμένων αλλά ακόμη και των υπανάπτυκτων χωρών της ηπειρωτικής Ευρώπης. Η ακτημοσύνη της γεωργικής τάξης έχει την πηγή της σε σχέσεις και νόμους του αρχαιότερου τιμαριωτικού δικαίου, το οποίο εντούτοις, όπως υπάρχει ακόμη σε πολλά κράτη, εξασφαλίζει στον γεωργό που πρέπει να καλλιεργήσει το έδαφος μια διατροφή από αυτό το ίδιο· καθώς όμως από τη μία πλευρά οι Ιρλανδοί δουλοπάροικοι έχουν βέβαια προσωπική ελευθερία, από την άλλη πλευρά οι γαιοδεσπότες έχουν πάρει την ιδιοκτησία σε τέτοια εντέλεια ώστε έχουν αποδεσμευτεί από κάθε υποχρέωση να μεριμνούν για τη διατρο-

φή του πληθυσμού ο οποίος καλλιεργεί το έδαφος που ανήκει σε αυτούς. Σύμφωνα λοιπόν με αυτή τη δικαιολόγηση, όταν οι γαιοδεσπότες θεωρούν ως πιο προσοδοφόρα μια συγκεκριμένη καλλιέργεια του εδάφους για την οποία απαιτούνται λιγότερα χέρια διώχνουν κατά εκατοντάδες ή και κατά χιλιάδες τους μέχρι τότε γεωργούς, οι οποίοι ήταν δεσμευμένοι σε αυτό το έδαφος για τη διατροφή τους όπως οι δουλοπάροικοι, και οι οικογένειες των οποίων κατοικούσαν επί αιώνες σε καλύβες πάνω σε αυτό το έδαφος και το καλλιεργούσαν, τους διώχνουν από αυτές τις καλύβες, οι οποίες δεν είναι ιδιοκτησία των κατοίκων, και αφαιρούν από τους ήδη ακτήμονες επίσης τα πάτρια εδάφη τους και την παραδοσιακή ευκαιρία της διατροφής τους – αυτοδικαίως. Όπως άλλωστε αυτοδικαίως συνέβη το ότι, για να τους διώξουν σίγουρα από το έδαφος εκείνων των καλυβών και για να επισπεύσουν την αποχώρηση ή να αποτρέψουν τη λάθρα επιστροφή τους σε μια τέτοια στέγη, έβαλαν να κάψουν αυτές τις καλύβες.

Αυτό το καρκίνωμα της Αγγλίας κατατίθεται χρόνος μπαίνει χρόνος βγαίνει στο κοινοβούλιο· πόσες ομιλίες δεν εκφωνήθηκαν επ' αυτού, πόσες επιτροπές δεν συνεδρίασαν, πόσοι μάρτυρες δεν ακούστηκαν, πόσες διεξοδικές εκθέσεις δεν κατατέθηκαν, πόσα μέσα δεν προτάθηκαν τα οποία φαίνονταν είτε τελείως ανεπαρκή είτε τελείως ανέφικτα! Η προτεινόμενη μείωση του υπερπληθυσμού των απόρων διά του αποικισμού θα έπρεπε, για να αποφέρει αποτέλεσμα, να παρασύρει τουλάχιστον ένα εκατομμύριο κατοίκους· πώς το καταφέρνει κανείς αυτό; Πέραν δε τούτου, ο κενός χώρος που θα προέκυπτε θα γέμιζε και πάλι, εφόσον οι λοιποί νόμοι και οι σχέσεις παρέμεναν οι ίδιες όπως όταν ήταν γεμάτος. Ένας κοινοβουλευτικός νόμος (*Subletting Act*), ο οποίος σκόπευε να περιορίσει την κατανομή σε αγρομισθώσεις, τον τρόπο διαβίωσης και τον τόπο κυοφορίας της φοβερής επαιτικής τάξης στην Ιρλανδία, αποδείχτηκε τόσο ανίκανος να αντιμετωπίσει το πρόβλημα, ώστε ύστερα από λίγα χρόνια προσπάθειας αναγκάστηκε προσφάτως να ανασταλεί. Η χρονική περίοδος της μετάβασης από την τιμαριωτική κατοχή στην ιδιοκτησία πέρασε χωρίς να χρησιμοποιηθεί για την παραχώρηση γαιοκτησίας στη γεωργική τάξη· κάποια δυνατότητα γι' αυτό θα μπορούσε να εισαχθεί με την αλλαγή των κληρονομικών δικαιωμάτων, με την εισαγωγή της ισοκατανομής της γονικής περιουσίας μεταξύ των τέκνων, με την παροχή άδειας της κατάσχεσης και της πώλησης των κτημάτων για την πληρωμή των χρεών, εν γένει μέσα από την καταπράυνση του δικαϊκού χαρακτήρα της γαιοκτησίας ο οποίος συνοδεύεται από ανείπωτες τυπικότητες και δαπάνες κατά την εκποίηση κ.λπ. Αλλά η αγγλική ιδιοκτησιακή νομοθεσία έχει αναπτυχθεί σε αυτό όπως και σε πολλά άλλα θέματα υπερβολικά μακριά από την κατεύθυνση της ελευθερίας της, την οποία η ιδιοκτησία απολαμβάνει στις χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης, όλες δε οι ιδιωτικές σχέσεις έχουν αναπτυχθεί βαθιά μέσα σε αυτά τα δεσμά. Τέλος, η διάνοιξη της δυνατότητας απόκτησης γαιοκτησίας για τη γεωργική τάξη θα ήταν άκρως ασήμαντη μέσα από την αλλαγή αυτών των νόμων σε

σχέση προς το όλο· η αδυναμία της μοναρχικής εξουσίας δεν μπόρεσε να διαφυλάξει εκείνη τη μετάβαση· η κοινοβουλευτική νομοθεσία παραμένει ακόμη και μετά το Νομοσχέδιο της εκλογικής μεταρρύθμισης στα χέρια της τάξης εκείνης η οποία έχει το συμφέρον της και ακόμη περισσότερο την άκαμπτη συνήθειά της στο μέχρι τώρα σύστημα των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, και έχει μέχρι στιγμής απλώς προσανατολιστεί στο να καταπολεμά άμεσα τις συνέπειες του συστήματος, όταν η χρεία και η αθλιότητα είναι πλέον κραυγαλέες, δηλαδή να τις αντιμετωπίζει με καταπραΰντικά μέσα (όπως ο *Subletting Act*) ή με ευσεβείς ευχές (ότι οι Ιρλανδοί γαιοκτήμονες θα ήταν καλό να εγκατασταθούν στην Ιρλανδία κ.λπ.)

Έγινε λόγος επίσης και για τα *θηρευτικά δικαιώματα* ως ένα αντικείμενο το οποίο θα μπορούσε να υποστεί μεταρρύθμιση – ένα σημείο η αναφορά του οποίου προκαλεί παλμούς στην καρδιά τόσων πολλών μελών του αγγλικού κοινοβουλίου και του κύκλου τους· αλλά η αταξία και οι ατασθαλίες έχουν γίνει τόσο μεγάλες ώστε δεν μπορεί να αποφευχθεί η πρόταση για αλλαγή των νόμων επ’ αυτού· γενική προσοχή προσέλκυσε ιδιαίτερα η αύξηση των συμπλοκών και των φόνων δασοφυλάκων που διαπράττονται από τους λαθροκυνηγούς, η απώλεια των θηραμάτων την οποία υφίστανται οι γαιοκτήμονες στα πάρκα τους, ιδιαίτερα η αύξηση των εγκλημάτων της λαθροθηρίας τα οποία δικάζονται στο δικαστήριο αλλά είναι μόνο ένα μικρό τμήμα εκείνων που πραγματικά διαπράττονται, και ακολούθως των σκληρών, δυσανάλογων ποινών οι οποίες προδιαγράφονται και επιβάλλονται στην παράνομη θήρα – διότι είναι η ίδια η αριστοκρατία, η οποία έχει θηρευτικό δικαίωμα, εκείνη που έκανε αυτούς τους νόμους, όπως είναι και η ίδια που με την ιδιότητα των δικαστών και των ενόρκων δικάζει στο δικαστήριο. Το συμφέρον των φιλόθηρων εμπλέκεται επίσης με τη μεγάλη επέκταση του θηρευτικού δικαιώματος σε ανοικτές περιοχές· ο υιός ενός squire¹³ έχει το θηρευτικό δικαίωμα, και κάθε ιερέας ισχύει ως squire, ούτως ώστε ο υιός να μπορεί να έχει αυτό το προτέρημα το οποίο δεν έχει ο πατέρας, εφόσον δεν είναι και αυτός ήδη υιός ενός squire κ.λπ. Εδώ και πολλά χρόνια κατατίθεται κάθε χρόνο ένα νομοσχέδιο περί της θήρας στο κοινοβούλιο για τη βελτίωση αυτών των νόμων, αλλά κανένα δεν είχε μέχρι τώρα την τύχη να μπορέσει να επιβληθεί ενάντια στα προνομιά θηρευτικά συμφέροντα· ένα παρόμοιο νομοσχέδιο έχει κατατεθεί και στο παρόν κοινοβούλιο. Θα πρέπει να συνεχίσει να θεωρείται προβληματικό κατά πόσον η σχεδιασμένη κοινοβουλευτική μεταρρύθμιση θα μπορούσε να έχει σημαντική επιρροή σε αυτή τη νομοθεσία – στη μείωση των ποινών, στον περιορισμό του προσωπικού θηρευτικού δικαιώματος, κυρίως δε, προς το συμφέρον της γεωργικής τάξης, του δικαιώματος του κυνηγιού των ελαφιών, των λαγών και των αλεπούδων με τα συζευγμένα κυνηγόσκυλα και με 20, 30 και περισσότερα άλογα και ακόμη περισσότερους πεζούς μέσα από τα σπαρμένα χωράφια και μέσα από κάθε ανοικτό καλλιεργημένο κτήμα. Σε πολλές γερμανικές χώρες οι θηρευτικές ζημίες, η ερήμωση

των χωραφιών από τη θήρα, το καταβρόχθισμα της σποράς και των καρπών από τα θηράματα υπήρξαν επανειλημμένα ένα διαρκές αντικείμενο στις διαμαρτυρίες των τοπικών συνελεύσεων· μέχρι τώρα η αγγλική ελευθερία δεν έθεσε στον εαυτό της τον περιορισμό τέτοιων δικαιωμάτων, τα οποία οι ηγεμόνες της Γερμανίας έχουν προ πολλού αποποιηθεί προς όφελος των υπηκόων τους.

Ο εκτενής κινεώνας του αγγλικού ιδιωτικού δικαίου, το οποίο οι ίδιοι οι Άγγλοι ονομάζουν κόπρο του Αυγεία παρά την υπερηφάνεια για την ελευθερία τους¹⁴, θα ήταν από μόνος του αρκετός να αποτελέσει το αντικείμενο για την ελπίδα εκκαθάρισης. Τα ολίγα που επέβαλε πριν από λίγα χρόνια ο Ρόμπερτ Πηλ θεωρήθηκαν άκρως επάξια και συνοδεύτηκαν από έναν γενικό έπαινο. Περαιτέρω προτάσεις τις οποίες διατύπωσε αργότερα ο νυν λόρδος καγκελάριος Μπρόουγκαμ σε μια επτάωρη ομιλία για τη βελτίωση της δικαιοσύνης, και οι οποίες εισακούστηκαν με μεγάλη επευφημία, είχαν μεν ως συνέπεια την ίδρυση επιτροπών αλλά μέχρι τώρα έχουν παραμείνει χωρίς περαιτέρω αποτέλεσμα. Το αγγλικό έθνος δεν απέκτησε από τους λαϊκούς αντιπροσώπους του τόσα όσα πέτυχε στη Γερμανία μια υπερεκατονταετής σιωπηλή εργασία της επιστημονικής μόρφωσης, της σοφίας και της αγάπης των ηγεμόνων προς τη δικαιοσύνη, και στο νέο Νομοσχέδιο δεν περιέχονται κάποια νέα στοιχεία τα οποία θα μπορούσαν να αποδώσουν περισσότερο βάρος στη ριζική επίγνωση και στην πραγματική γνώση στη θέση {εν μέρει της άξεστης άγνοιας των αλεποκνηγών και των ευγενών της υπαίθρου} εν μέρει μιας μόρφωσης που έχει αποκτηθεί απλώς μέσα από συναναστροφές, μέσα από εφημερίδες και κοινοβουλευτικές συζητήσεις, εν μέρει της επιδεξιότητας των νομομαθών η οποία έχει αποκτηθεί εμπειροτεχνικά. Οι όροι που τίθενται στη Γερμανία ακόμη και για άτομα ευγενούς καταγωγής, με πλούσια γαιοκτησία κ.λπ. αναφορικά με τη συμμετοχή στις κυβερνητικές και κρατικές υποθέσεις στους γενικούς και στους ειδικότερους κλάδους –θεωρητικές σπουδές, επιστημονική εκπαίδευση, πρακτική προπαίδεια και εμπειρία– τίθενται τόσο λίγο στο νέο Νομοσχέδιο όσο και στη μέχρι τώρα οργάνωση στα μέλη μιας συνέλευσης στα χέρια της οποίας βρίσκεται η ευρύτερη κυβερνητική και διοικητική εξουσία. {Πουθενά αλλού έξω από την Αγγλία δεν είναι τόσο κραταιή και ανενδοίαστη η προκατάληψη ότι σε όποιον η καταγωγή και ο πλούτος δίνουν ένα αξίωμα ταυτόχρονα του δίνουν και την αντίστοιχη διάνοια για αυτό.} Επίσης και το νέο Νομοσχέδιο δεν περιέχει τίποτε για παρόμοιους όρους· επικυρώνει και αυτό τον κανόνα ότι μια ελεύθερη πρόσδοδος δέκα λιρών, προερχόμενη από γαιοκτησία, πιστοποιεί πλήρως για το αξίωμα την ικανότητα [συμμετοχής] στις υποθέσεις της κυβέρνησης και της κρατικής διοίκησης οι οποίες βρίσκονται στην κατοχή των κοινοβουλίων, για τη διατύπωση κρίσεων και τη λήψη αποφάσεων. Βεβαίως, η παράσταση περί των εξεταστικών επιτροπών, οι οποίες αποτελούνται οι ίδιες από οξυδερκείς και έμπειρους άνδρες, που ως αξιωματούχοι θα είχαν καθήκοντα, αντί για ένα πλήθος ατόμων τα οποία διαθέ-

τους μόνο την ιδιότητα της «προσόδου των δέκα λιρών», όπως και η παράσταση για τις αποδείξεις της ικανότητας που θα απαιτούνταν από τους υποψήφιους της νομοθεσίας και της κρατικής διοίκησης πόρρω απέχουν από την άνευ όρων κυριαρχία των ατόμων που έχουν επ' αυτού το δικαίωμα της απόφασης.

Ενώ λοιπόν η ανάγκη για τα προαναφερθέντα καθώς και για άλλα υλικά συμφέροντα ενός έλλογου δικαίου, τα οποία έχουν ήδη εφαρμοστεί σε πολλά πολιτισμένα κράτη της ηπειρωτικής Ευρώπης, κυρίως στις γερμανικές χώρες, φαίνεται ότι στην Αγγλία σχεδόν ακόμη κοιμάται, η αναγκαιότητα μιας μεταρρύθμισης αναδεικνύεται από την εμπειρία τού πόσο λίγο ή και καθόλου δεν έχει επιτελεστεί ως προς αυτή την πλευρά από τα κοινοβούλια, σύμφωνα με τον μέχρι τώρα τρόπο των δικαιωμάτων της στελέχωσής τους· η Αγγλία θα συμφωνήσει με τον δούκα του Ουέλινγκτον γι' αυτό που δήλωσε προσφάτως στη Βουλή των Λόρδων, ότι «από το έτος 1688 (το έτος της επανάστασης η οποία έριξε τον καθολικής πίστης οίκο των Στιούαρτ από το θρόνο) μέχρι τώρα, οι υποθέσεις της χώρας έχουν εξυπηρετηθεί με τον καλύτερο και ενδοξότερο τρόπο από την ένωση του πλούτου, των ταλέντων και των πολυσχιδών γνώσεων, η οποία εκπροσωπείται από τα μεγάλα συμφέροντα του βασιλείου». Είναι η εθνική υπερηφάνεια εν γένει αυτό που εμποδίζει τους Άγγλους να σπουδάσουν και να γνωρίσουν τις προόδους που έχουν κάνει άλλα έθνη στη διαμόρφωση των δικαϊκών θεσμών· ο πομπώδης και οχληρός χαρακτήρας της τυπικής ελευθερίας με τον οποίο συζητούνται οι κρατικές υποθέσεις στο κοινοβούλιο και σε λοιπές συνελεύσεις όλων των τάξεων και των νομοκατεστημένων τάξεων, και στο πρώτο λαμβάνονται αποφάσεις επ' αυτών, όπως και το απόλυτο δικαίωμα γι' αυτό τους εμποδίζει ή δεν τους καθοδηγεί στο να διεισδύσουν στην ουσία της νομοθεσίας και της κυβέρνησης με τη γαλήνη του αναστοχασμού (σε λίγα ευρωπαϊκά έθνη κυριαρχεί τέτοια αναπτυγμένη ετοιμότητα του συλλογισμού που να αρμόζει στις προκαταλήψεις του και τόσο λίγο βάθος των κανόνων¹⁵)· η φήμη και ο πλούτος καθιστούν περιττή μια αναδρομή στα θεμέλια των δεδομένων δικαιωμάτων, ενώ στους λαούς οι οποίοι αισθάνονται το βάρος τους η εξωτερική χρεία και η εξ αυτής αφυπνισμένη ανάγκη του Λόγου ωθούν προς την εν λόγω αναδρομή.

Επιστρέφουμε στις πιο τυπικές απόψεις, οι οποίες συνδέονται αμεσότερα με το δεδομένο Νομοσχέδιο. Μια άποψη μεγάλης σημασίας, η οποία τονίζεται και από τους αντιπάλους του Νομοσχεδίου, είναι ότι στο κοινοβούλιο πρέπει να αντιπροσωπεύονται τα διάφορα μεγάλα συμφέροντα του έθνους, και [τώρα πρέπει να αναλυθεί] ποιες αλλαγές θα υποστεί αυτή η αντιπροσώπευση από το κατατεθέν Νομοσχέδιο.

Οι απόψεις επ' αυτού φαίνονται διαφορετικές, καθώς ο δούκας του Ουέλινγκτον δηλώνει ότι στη βάση τού εν λόγω Νομοσχεδίου η μεγάλη μάζα των ψηφοφόρων θα αποτελείται από λιανέμπορους· ως εκ τούτου φαίνεται ότι το εμπορικό συμφέρον αποκτά προτερήματα· είναι όμως γενική η άποψη, και εφαρμόζεται σα-

φρέστατα προς όφελός της, ότι η γαιοκτησία και το γεωργικό συμφέρον όχι μόνο δεν χάνουν τίποτε από την επιρροή τους, αλλά πολύ περισσότερο θα αποκτήσουν μια σχετική επέκταση, εφόσον το προσχέδιο [νόμου] από τα μέχρι τώρα υπό άρση εκλογικά δικαιώματα καταχωρεί στις μεγάλες πόλεις ή στο εμπορικό συμφέρον μόνο 25 μέλη, αλλά στις κομητείες ή στη γαιοκτησία, συμπεριλαμβανομένων των μικρότερων πόλεων στις οποίες συνήθως κυριαρχεί η επιρροή της γαιοκτησίας, καταχωρεί τα υπόλοιπα 81 μέλη. Ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο από αυτή την άποψη είναι ότι ένα σύνολο εμπόρων, και μάλιστα των πρώτων τραπεζιτών του Λονδίνου, οι οποίοι σχετίζονται με την Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών και με την Τράπεζα της Αγγλίας, έχουν εκφραστεί ενάντια στο Νομοσχέδιο – για το λόγο ότι αυτό το μέτρο, ενώ αποσκοπεί να βασίσει την αντιπροσώπευση του βασιλείου στη μεγάλη βάση της ιδιοκτησίας και να επεκτείνει αυτή τη βάση, στην πρακτική εφαρμογή του θα έκλεινε τους *κύριους διαυλούς* μέσω των οποίων τα χρηματικά, τα εμπορικά, τα ναυσιπλοϊκά και τα αποικιακά συμφέροντα, μαζί με όλα τα άλλα συμφέροντα σε όλη τη χώρα και σε όλες τις αλλοδαπές κτήσεις μέχρι τα πιο απόμακρα σημεία, αντιπροσωπεύονταν μέχρι τώρα στο κοινοβούλιο.

Αυτοί οι *κύριοι δίαυλοι* είναι οι οικισμοί και οι κωμοπόλεις στις οποίες είναι άμεσα εξαγοράσιμη μια θέση στο κοινοβούλιο. Μέχρι τώρα ήταν δυνατόν μέσα από τη συνηθισμένη δοσοληψία με τις κοινοβουλευτικές θέσεις να υπάρχει σίγουρη μέριμνα ώστε να συμμετέχουν στο κοινοβούλιο διευθυντές της Τράπεζας και επίσης διευθυντές της Εταιρείας Ανατολικών Ινδιών, όπως άλλωστε και οι μεγάλοι ιδιοκτήτες φυτειών στα νησιά των Δυτικών Ινδιών· καθώς και άλλοι έμποροι οι οποίοι κυριαρχούν σε τέτοιους μεγάλους εμπορικούς κλάδους είχαν προμηθευτεί παρόμοιες θέσεις ώστε να προασπίζονται τα συμφέροντα τα δικά τους και της ένωσής τους, τα οποία βεβαίως είναι ταυτόχρονα τόσο σημαντικά για το συνολικό συμφέρον της Αγγλίας. Ο διευθυντής της Τράπεζας [της Αγγλίας] Μάνινγκ, ο οποίος ήταν επί σειρά ετών στο κοινοβούλιο, αποκλείστηκε από την τελευταία σύνθεσή του διότι αποδείχτηκε από τους ανταγωνιστές του η χρήση δωροδοκίας κατά την εκλογή του. Το ότι τα διάφορα μεγάλα συμφέροντα του έθνους πρέπει να αντιπροσωπεύονται στο μεγάλο συμβούλιο της χώρας είναι μια σκοπιά που ιδιάζει στην Αγγλία, και η οποία αποτελούσε σύμφωνα με το είδος της το θεμέλιο για τη συνταγματική οργάνωση των αρχαιότερων αυτοκρατορικών και τοπικών κοινοβουλίων σε όλες τις μοναρχίες της Ευρώπης, όπως, για παράδειγμα, αποτελεί ακόμη σήμερα στο σουηδικό σύνταγμα τη βάση για το διορισμό στο Ράιχσταγκ. Πρόκειται για μια σκοπιά αντιτιθέμενη στη σύγχρονη αρχή σύμφωνα με την οποία πρέπει να αντιπροσωπεύεται μόνο η αφηρημένη βούληση των ατόμων ως τέτοιων, και ενώ στην Αγγλία είναι επίσης η υποκειμενική αυθαρεσία των βαρόνων και των λοιπών προνομιούχων ψηφοφόρων αυτή που αποτελεί το θεμέλιο της στελέχωσης των θέσεων, και ως εκ τούτου η ίδια η αντιπροσώπευση των συμφερόντων εναποτίθεται στην τύχη, εντούτοις

ισχύει ως μία τόσο σημαντική στιγμή ώστε ακόμη και οι επιφανέστεροι τραπεζίτες δεν ντρέπονται να εμπλακούν στη διαφθορά της εξαγοράς κοινοβουλευτικών θέσεων και να διαμαρτυρηθούν με μια δημόσια δήλωση προς το κοινοβούλιο ότι μέσα από το Νομοσχέδιο τα μεγάλα εκείνα συμφέροντα θα χάσουν αυτή την οδό της δωροδοκίας, η οποία δεν εκτίθεται στην τύχη, για να αντιπροσωπεύονται στο κοινοβούλιο. Τα ηθικά κίνητρα υποχωρούν μπροστά σε τόσο σημαντικές σκοπιές, αλλά πρόκειται για το ελάττωμα ενός συντάγματος, ότι δηλαδή αυτό που είναι αναγκαίο το εναποθέτει στην τύχη και αναγκάζει την επιδίωξή του μέσα από την οδό της διαφθοράς, την οποία καταδικάζει η ηθική. Τα συμφέροντα, όπως είναι οργανικά διαρθρωμένα σε νομοκατεστημένες τάξεις –στο προαναφερθέν παράδειγμα της Σουηδίας στις νομοκατεστημένες τάξεις των ευγενών, των ιερών, των αστών και των αγροτών–, δεν αντιστοιχούν πλέον πλήρως στην παρούσα κατάσταση των περισσότερων κρατών, αφού όπως στην Αγγλία έχουν ενισχυθεί πια τα αναφερθέντα άλλα συμφέροντα· αλλά αυτό το ελάττωμα θα μπορούσε εύκολα να παραμεριστεί εφόσον γινόταν και πάλι κατανοητή η προηγούμενη βάση του εσωτερικού δημόσιου δικαίου, δηλαδή ότι τα πραγματικά θεμέλια του κρατικού βίου, έτσι όπως είναι πραγματικά διαφορετικά και όπως θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη από την κυβέρνηση και στη διοίκηση το διαφορετικό περιεχόμενό τους, θα πρέπει επίσης ενσυνείδητα και ρητά να αναδειχθούν, να αναγνωριστούν και, εκεί όπου γίνεται λόγος για αυτά ή πρέπει να ληφθεί κάποια απόφαση που τα αφορά, θα πρέπει αυτά τα ίδια να μπορούν να εκφράζονται χωρίς αυτό να εναποτίθεται στην τύχη. Σε ένα σύνταγμα που έδωσε στο βασίλειο της Ιταλίας, ο Ναπολέων καταμέρισε το δικαίωμα της αντιπροσωπείας σύμφωνα με τις τάξεις των *possidenti*, των *dotti* και των *merchanti* στη βάση της προαναφερθείσας σκοπιότητας.

Στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις για κάποιες προτεινόμενες, άκρως επιμερισμένες μεταρρυθμίσεις, ένα βασικό επιχείρημα ενάντια τους ήταν πάντα αυτό που διατυπώνεται και τώρα, ότι με τη μέχρι τώρα στελέχωση του κοινοβουλίου αντιπροσωπεύονται όλα τα μεγάλα συμφέροντα, ότι αυτό που θα πρέπει να έχει την ευκαιρία να εκφραστεί και να αποκτήσει ισχύ θα πρέπει να είναι τα πράγματα και όχι κάποια άτομα ως τέτοια. Σε αυτή τη στιγμή φαίνεται –διότι δεν αναλύθηκε περαιτέρω– να εισέρχεται αυτό που στην τελευταία ομιλία του στη Βουλή των Λόρδων ο δούκας του Ουέλινγκτον τόνισε ως ένα σημείο, το οποίο μέχρι τώρα παραβλέφθηκε τόσο από αυτή τη Βουλή των Λόρδων όσο και από τη Βουλή των Κοινοτήτων, ότι δηλαδή αυτό που θα πρέπει να συγκροτηθεί είναι μια *νομοθετική συνέλευση* και όχι ένα *σωματείο ψηφοφόρων*, μια Βουλή των Κοινοτήτων και όχι ένα νέο σύστημα για τους εντολοδότες¹⁶. Εάν δεν επρόκειτο για δικαιώματα ψήφου και για το ποιοι θα έπρεπε να είναι οι εντολοδότες, αλλά για το αποτέλεσμα της συγκρότησης μιας νομοθετικής συνέλευσης και μιας Βουλής των Κοινοτήτων, τότε βεβαίως θα μπορούσε να ειπωθεί ότι μια τέτοια Βουλή των Κοι-

νοτήτων είναι ήδη συγκροτημένη σύμφωνα με το μέχρι τώρα δικαίωμα αντιπροσωπείας – και μάλιστα ο δούκας στη συνέχεια της ομιλίας του αναφέρει το παράδειγμα ενός φίλα προσκείμενου στο Νομοσχέδιο μεταρρύθμισης ότι η παρούσα Βουλή των Κοινοτήτων είναι συγκροτημένη με τέτοιο τρόπο ώστε δεν θα μπορούσε να εκλεγεί μία καλύτερη. Και όντως, δεν υπάρχει στο ίδιο το Νομοσχέδιο της εκλογικής μεταρρύθμισης καμία εγγύηση ότι θα ήταν προτιμότερη μια Βουλή εκλεγμένη μέσα από την παραβίαση των μέχρι τώρα ισχυόντων θετικών δικαιωμάτων.

Στην ομιλία του ο δούκας εξισώνει τα δικαιώματα αυτά με το δικαίωμα σύμφωνα με το οποίο μπορεί τόσο λίγο να του αφαιρεθεί η θέση του στη Βουλή των Λόρδων όσο μπορούν να αφαιρεθούν από τον υπουργό, τον βαρόνο Γκρέν, τα κτήματά του στο Γιόρκσχαϊρ. Το Νομοσχέδιο περιέχει βεβαίως τη νέα αρχή, ότι το προνομίωχο εκλογικό δικαίωμα δεν τίθεται πλέον στην ίδια κατηγορία με το ιδιαίτερο ιδιοκτησιακό δικαίωμα. Από αυτή την πλευρά θα πρέπει να αναγνωριστεί ως ορθό αυτό για το οποίο οι αντίπαλοί του μέμφονται το Νομοσχέδιο, ότι ακριβώς λόγω της ίδιας της αρχής που το διέπει είναι ενεαυτώ ασυνεπές. Μια προσωπικά εγγύτερη μομφή ως προς αυτό βρίσκεται στη διατύπωση ότι το όριο σύμφωνα με το οποίο θα επιτρέπεται το εκλογικό δικαίωμα σε προνομίωχες μικρές κωμοπόλεις έχει χαραχτεί στο Νομοσχέδιο με τέτοια μέριμνα ώστε δεν αγγίζονται τα boroughs¹⁷ του δούκα του Μπέντφορντ, του αδελφού του λόρδου Τζων Ράσελ, ο οποίος έχει καταθέσει το Νομοσχέδιο στη Βουλή των Κοινοτήτων. Το Νομοσχέδιο είναι πραγματικά ένα μείγμα των παλαιών προνομίων και της γενικής αρχής της ισοτιμίας όλων των πολιτών – με τον εξωτερικό περιορισμό μιας γαιοπροσόδου 10 λιρών – για την ψηφοφορία που θα αναδείξει εκείνους από τους οποίους θα εκπροσωπούνται. Καθώς έχει ενσωματώσει την αντίφαση του θετικού δικαίου και της γενικής¹⁸ νοητικής αρχής το Νομοσχέδιο διατυπώνει αυτό που προέρχεται απλώς από το έδαφος του αρχαίου τιμαριωτικού δικαίου στο πολύ πιο εκθαμβωτικό φως της ασυνέπειας, παρά τότε που ακόμη όλα τα δικαιώματα βασίζονταν συνολικά στο ένα και αυτό έδαφος του θετικού δικαίου.

Η αρχή αυτή [των ίσων δικαιωμάτων] ανοίγει δι' εαυτήν βεβαίως μια άπειρη σειρά απαιτήσεων στην οποία σαφώς η κοινοβουλευτική δύναμη μπορεί εν πρώτοις να θέσει όρια· εάν εφαρμοζόταν μέχρι τη συνέπειά της θα ήταν περισσότερο επανάσταση παρά μια απλή μεταρρύθμιση. Υπέρ του ότι όμως δεν θα εγερθούν τέτοιες περαιτέρω απαιτήσεις με ιδιαίτερη ενέργεια μαρτυρεί, όπως φαίνεται, η γενικότερη ικανοποίηση των μεσαίων και των κατώτερων τάξεων των τριών βασιλείων με το Νομοσχέδιο. Φαίνεται ότι οι ανάγκες για τα προσαναφέρθεντα υλικά δικαιώματα λίγο έχουν απασχολήσει το λεγόμενο πρακτικό, δηλαδή το προσανατολισμένο σε πορισμό, σε διατροφή και σε πλούτο, αίσθημα του βρετανικού έθνους· ακόμη λιγότερο δε μπορεί κανείς να επιτύχει κάτι με αυτό το αίσθημα μέσα από τις εντελώς τυπικές αρχές μιας αφηρημένης ισότητας· ο φανατισμός τέτοιων αρχών είναι ξένος

προς αυτό το αίσθημα. Βεβαίως, αυτό το πρακτικό αίσθημα υφίσταται άμεση απώλεια καθώς ένα μεγάλο ποσοστό χάνει το κέρδος της δωροδοκίας μέσα από την αύξηση του όρου της ικανότητας εκλογικού δικαιώματος από 40 σελίνια στο πενταπλάσιο. Αφού αυτή η ανώτερη τάξη* αντλούσε μέχρι τώρα ένα πραγματικό προτέρημα από τις εκλογές της, αυτό το προτέρημα δεν χάνεται. Προσφάτως, ένα μέλος του κοινοβουλίου που εκλεγόταν από την πόλη του Λίβερπουλ αποκλείστηκε από το κοινοβούλιο διότι αποδείχτηκε δωροδοκία από τους ψηφοφόρους· οι ψηφοφόροι σε αυτή την πόλη είναι πολυάριθμοι, και καθώς η πόλη είναι πολύ πλούσια, μπορεί να υποθεθεί ότι μεταξύ των δωροδοκούμενων βρίσκονταν και αρκετοί εύποροι. Επιπλέον, με τον ίδιο τρόπο που οι μεγάλοι γαιοκτήμονες κατάφεραν να δηλώνουν εκατοντάδες και χιλιάδες ακτήμονους αγρομισθωτές τους ως ιδιοκτήτες μιας ελεύθερης γαιοπροσόδου ύψους 40 σελινιών, αυτός ο ιδιόμορφος τρόπος της απόκτησης ψήφων θα προσαρμοστεί στη νέα απογραφή και θα μεταμφίσει εκείνους τους εξαρτημένους ανθρώπους σε γαιοπροσοδούχους ύψους 10 λιρών. Ακόμη λιγότερο θα στερηθούν από την απόλαυση το φαγοπότι και η μέθη για τα οποία είχε αφορμή η αποχαλινωμένη αγριότητα¹⁹ του αγγλικού όχλου και ήταν πληρωμένη να ξεδώσει επί πολλές εβδομάδες, παρά την αύξηση της απαιτούμενης προσόδου. Στην προτελευταία κοινοβουλευτική εκλογή αναφέρθηκε ότι στην πολυπληθή κομητεία του Γιορκ για την εκλογή ενός ντόπιου γαιοκτήμονα, του Μπομόντ ξοδεύτηκαν 80.000 λίρες στερλίνες (περίπου 560.000 ραϊχστάλερ)**· όταν στις κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις αναφέρεται ότι τα κόστη των εκλογών αυξάνονται ιδιαίτερα έντονα, τότε προκύπτει το ερώτημα πώς θα δει ο λαός ότι οι πλούσιοι θέλουν να κάνουν αποταμιεύσεις εις βάρος του. Πώς θα τεθεί αυτή η πλευρά ενός πραγματικού προτερήματος, ποιοι νέοι συνδυασμοί θα επινοθούν από την ακούραστη κερδοσκοπία των πρακτόρων οι οποίοι ασχολούνται με την αγοραπωλησία των κοινοβουλευτικών εδρών, μένει ακόμη ακαθόριστο· θα ήταν πρόωρο να διατυπώσει κανείς υποθέσεις αναφορικά με την αλλαγή που επιτελείται σε αυτό το συμφέρον.

Ένα ανώτερο ενδιαφέρον φαίνεται όμως να προσφέρει το ίδιο το εκλογικό δικαίωμα, καθώς αφυπνίζει για τον εαυτό του την επιθυμία και την απαίτηση μιας γενικότερης κατανομής του. Σύμφωνα με την εμπειρία εντούτοις, η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος δεν φαίνεται τόσο ελκυστική ώστε να προκαλέσει τεράστιες απαιτήσεις και κινήματα που θα προκύψουν από αυτές. Πολύ περισσότερο φαίνεται να κυριαρχεί στους κατόχους του εκλογικού δικαιώματος μεγάλη αδιαφορία γι' αυτό, παρά το εμπλεκόμενο με το ίδιο συμφέρον της δωροδοκίας· από την

* Προσφάτως, αυτή η ανώτερη τάξη των 10 λιρών προσόδου χαρακτηρίστηκε στη Βουλή των Λόρδων με την ονομασία *Paupers*.

** Σε μία από τις τελευταίες συνεδριάσεις του κοινοβουλίου η δαπάνη της προαναφερθείσας εκλογής στο Λίβερπουλ εκτιμήθηκε στις 120.000 λίρες στερλίνες (πάνω από 800.000 ραϊχστάλερ).

πολύαριθμη τάξη εκείνων οι οποίοι χάνουν αυτό το δικαίωμα μέσω της αύξησης του εκλογικού [εισοδηματικού] ορίου ή από εκείνους στους οποίους αποδυναμώνεται πολύ επειδή οι ψήφοι τους ρίχνονται στο γενικό πλήθος των δικαιούχων της κομητείας, δεν έχουν προκύψει ακόμη διόλου ενστάσεις ενάντια στο Νομοσχέδιο που τους θέτει σε τόσο μειονεκτική θέση. Οι διαμαρτυρίες ενάντια στο Νομοσχέδιο έχουν διατυπωθεί από εκείνους για τους οποίους μειώνεται ή και χάνεται τελείως η βεβαιότητα ή η πιθανότητα να αποκτήσουν κοινοβουλευτική έδρα. Πριν από ένα χρόνο, με έναν κοινοβουλευτικό νόμο μέσω της αύξησης της προσόδου που απαιτούνταν για το εκλογικό δικαίωμα αφαιρέθηκε στην Ιρλανδία το εκλογικό δικαίωμα από ένα πλήθος 200.000 ατόμων, χωρίς αυτά να διατυπώσουν έστω μία διαμαρτυρία για την απώλεια αυτού του καλέσμάτος τους να συμμετέχουν στις κρατικές και κυβερνητικές υποθέσεις. Σύμφωνα με τα δεδομένα, οι ψηφοφόροι βλέπουν στο δικαίωμά τους μια ιδιότητα η οποία ωφελεί κυρίως εκείνους που επιθυμούν να εκλεγούν στο κοινοβούλιο, και για τη δική τους αρέσκεια, την αυθαιρεσία και το συμφέρον εγκαταλείπονται όλα όσα περιλαμβάνει αυτό το δικαίωμα ως προς τη συγκυβέρνηση και τη συννομοθεσία. Η κύρια υπόθεση σε μια εκλογή για την οποία οι υποψήφιοι προσλαμβάνουν πράκτορες που είναι γνωστοί στους επιμέρους τόπους και στις προσωπικότητες όπως και γνωρίζουν τον τρόπο να τις μεταχειρίζονται, είναι τόσο η αναζήτηση και προσέλκυση δικαιούχων ψήφου όσο και ο επηρεασμός τους προς όφελος των πατρónων τους, ιδιαίτερα μέσω δωροδοκίας: οι μεγάλοι γαιοκτήμονες συγκεντρώνουν τα πλήθη των αγρομισθωτών τους, ένα τμήμα των οποίων, όπως σημειώθηκε προηγουμένως, έχει μόλις μεταμφιεστεί σε στιγμιαίο κάτοχο της απαιτούμενης γαιοπροσόδου. Σε μια προηγούμενη εκλογή ο Μπρόουγκαμ περιέγραψε με κωμικό τρόπο μια σκηνή όπου είχαν εγκαταστήσει τους ψηφοφόρους σε αυλές με κοψίδια, πίτες και κρασί και, για να τους αποσπάσει από την επιρροή του αντιπάλου, τους έκλεισε εκεί έως ότου ήρθε η ώρα να δώσουν την υπάκουη ψήφο τους. Αυτή η αδιαφορία απέναντι στο εκλογικό δικαίωμα και στην άσκηση του έρχεται στον υψηλότερο βαθμό σε αντίθεση με το γεγονός πως στο δικαίωμα αυτό βρίσκεται το δικαίωμα του λαού να συμμετέχει στις δημόσιες υποθέσεις, στα ανώτατα συμφέροντα του κράτους και της κυβέρνησης, και η άσκηση του είναι ένα υψηλό καθήκον, μια και η συγκρότηση ενός σημαντικού τμήματος της κρατικής εξουσίας, της συνέλευσης των αντιπροσώπων, βασίζεται σε αυτό, μάλιστα καθώς αυτό το δικαίωμα και η άσκηση του είναι σύμφωνα με τη γαλλική εκδοχή η πράξη της κυριαρχίας του λαού, και μάλιστα η μοναδική τέτοια πράξη. Από τέτοια αδιαφορία απέναντι σε αυτό το δικαίωμα μπορεί εύκολα να διαπιστωθεί η κατηγορία της πολιτικής αμβλύνουσας ή της διαφθοράς ενός λαού – όπως και από τη συνήθεια της δωροδοκίας κατά την άσκηση του ιδίου δικαιώματος. Αυτή η σκληρή άποψη πρέπει εντούτοις να γίνει ηπιότερη όταν στοχαστεί κανείς τι θα πρέπει να συνεπιδρά σε τέτοια αναποφασιστικότητα: πρόκειται προφανώς για το αίσθη-

μα της πραγματικής αδιαφορίας²⁰ της μεμονωμένης ψήφου μεταξύ των πολλών χιλιάδων οι οποίες συναγωνίζονται σε μία εκλογή. Από τα περίπου 658 μέλη που βρίσκονται προς το παρόν στην αγγλική Βουλή των Κοινοτήτων ή από τα 430 μέλη που πρέπει να εκλεγούν στη γαλλική συνέλευση (η αλλαγή την οποία οσονούπω θα υποστούν αυτοί οι αριθμοί είναι αδιάφορη εδώ), είναι ένα μόνο μέλος αυτό που θα διοριστεί [από μια συγκεκριμένη εκλογική περιφέρεια] – με τέτοιο αριθμό πρόκειται ήδη για ένα άκρως άσχημο ποσοστό· αλλά η μεμονωμένη ψήφος είναι ένα ακόμη ασημότερο ποσοστό από ό,τι είναι οι 100 ή 1.000 ψήφοι που ανταγωνίζονται για τη μία θέση. Εάν ο αριθμός των ψηφοφόρων που θα προκύψουν σύμφωνα με τον νέο γαλλικό εκλογικό νόμο εκτιμάται στους 200.000, και εάν ο αριθμός των μελών που πρέπει αντιστοίχως να εκλεγούν τεθεί στον στρογγυλό αριθμό των 450, τότε προκύπτει ότι η μεμονωμένη ψήφος είναι το διακοσιοχιλιοστό τμήμα της συνολικής εκλογικής δύναμης και το ενενηντάκις εκατομμυριοστό τμήμα ενός εκ των τριών κλάδων της νομοθετικής εξουσίας.

Το άτομο δύσκολα φαντάζεται την ελαχιστότατη επίδρασή του σε αυτούς τους αριθμούς, αλλά έχει εξίσου το συγκεκριμένο αίσθημα αυτής της ποσοτικής ασημαντότητας της ψήφου του, και εδώ το αποκλειστικά πρακτικό και αποφασιστικό είναι το ποσοτικό στοιχείο, [δηλαδή] ο αριθμός των ψήφων. Βεβαίως, απέναντι στην αμέλεια μπορεί να δίνεται έμφαση στις υψηλές ποιοτικές απόψεις της ελευθερίας, του καθήκοντος της άσκησης του κυριαρχικού δικαιώματος, της συμμετοχής στις γενικές υποθέσεις του κράτους· [αλλά] ο υγιής κοινός νους παραμένει ευχαρίστως στο αποτελεσματικό· και όταν απέναντι στο άτομο παρατεθεί το σύνθημας [επιχείρημα] ότι, εάν *καθένας* σκεφτόταν τόσο αμελώς θα κινδύνευε η διατήρηση του κράτους και πολύ περισσότερο η ελευθερία, τότε το άτομο θα πρέπει εξίσου να θυμηθεί την αρχή επί της οποίας οικοδομείται το καθήκον του, το συνολικό δικαίωμα της ελευθερίας του – δηλαδή ότι θα πρέπει να καθορίζεται όχι από την εξέταση αυτού που κάνουν οι άλλοι αλλά μόνο από τη δική του βούληση, και ότι η ατομική αυθαιρεσία του είναι το ύστατο και συνεπώς το κυρίαρχο [στοιχείο] που του προσήκει και του αναγνωρίζεται. Άλλωστε αυτή η τόσο ελάχιστη επιρροή είναι περιορισμένη στα πρόσωπα και γίνεται απείρως ελαχιστότερη από το ότι δεν αναφέρεται στο *πράγμα*, το οποίο πολύ περισσότερο αποκλείεται ρητά. Μόνο στο δημοκρατικό σύνταγμα της Γαλλίας του Έτους Γ²¹ υπό τον Ροβεσπιέρο [24.6.1793], το οποίο έγινε αποδεκτό από όλο τον λαό αλλά βέβαια δεν κατάφερε γι' αυτό να διεκπεραιώσει τίποτε, υπήρχε η ρύθμιση ότι θα έπρεπε να κατατίθενται ενώπιον των μεμονωμένων πολιτών και οι νόμοι για τις δημόσιες υποθέσεις για τη λήψη απόφασης. Επιπλέον, οι ψηφοφόροι δεν είναι καν παραγγελιοδότες οι οποίοι θα είχαν να δώσουν οδηγίες στους εκπροσώπους τους· τα Cahiers που είχαν μαζί τους τα μέλη της Εθνοσυνέλευσης κατά την αποστολή τους έμπαιναν αμέσως στην άκρη και ξεχνιόνταν από αμφοτέρωτα τα μέρη, και ισχύει ως ένας εκ των ουσιωδέστερων

συνταγματικών κανόνων στην Αγγλία και στη Γαλλία ότι τα εκλεγμένα μέλη είναι εξίσου κυρίαρχα στις ψηφοφορίες τους όπως και οι ψηφοφόροι στις δικές τους. Και οι δύο [φορείς] στις διαβουλεύσεις και στις αποφάσεις τους για δημόσιες υποθέσεις δεν έχουν το χαρακτηρισμό υπαλλήλων ενώ έχουν κοινή την ιδιότητα με τον βασιλιά, πράγμα το οποίο γι' αυτόν είναι επικυρωμένο, ότι στην εκπλήρωση των καθηκόντων τους δεν έχουν ευθύνη απέναντι σε κανέναν.

Ως εκ τούτου, λόγω του αισθήματος της επιγενόμενης ελάχιστης επιρροής του μεμονωμένου ατόμου και της κυριαρχικής αυθαιρεσίας που συνδέεται με αυτό το δικαίωμα, η εμπειρία διδάσκει ότι οι εκλογικές συνελεύσεις δεν έχουν διόλου πολυπληθή προσέλευση· οι αριθμοί που παρατίθενται στις εφημερίδες ενίοτε για τους δικαιούχους ψήφου και για όσους πραγματικά ψήφισαν σε μια εκλογή φαίνονται συνήθως να παρεκκλίνουν πολύ μεταξύ τους ακόμη και για τη Γαλλία της ταραγμένης περιόδου των τελευταίων ετών της βασιλείας του Καρόλου Ι΄ [1824-1830]· στην πρόσφατη εκλογή στο Παρίσι, η οποία βρισκόταν στο επίκεντρο του πολιτικού ενδιαφέροντος και όπου, όπως φαίνεται, δεν έλειψε διόλου ο ζήλος των κομμάτων να προσελκύσουν τους δικαιούχους ψήφου για την ψηφοφορία, λέγεται ότι από κάπου 1.850 δικαιούχους δεν συμμετείχαν περίπου οι 600. Από αυτή την άποψη θα ήταν ενδιαφέρον να γνωρίσουμε τη μέση αναλογία μεταξύ των δικαιούχων και των πραγματικά ψηφισάντων και σε άλλους κύκλους, όπου το εκλογικό δικαίωμα έχει μεταβιβαστεί σε όλους τους πολίτες και τους αφορά ένα συμφέρον εγγύτατο προς τους ίδιους – για παράδειγμα, στις εκλογικές συνελεύσεις για την εκλογή των δημοτικών συμβούλων στο πρωσικό κράτος. Στα αρχικά στάδια της Γαλλικής Επανάστασης ο ζήλος και η συμπεριφορά των Ιακωβίνων στις εκλογικές συνελεύσεις έκοβε την όρεξη στους φιλήσυχους και νομοταγείς πολίτες και καθιστούσε επικίνδυνη την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος, οπότε αυτή η παράταξη κυριάρχησε ως η μοναδική στο πεδίο. Όταν τα μεγάλα πολιτικά σώματα τα οποία αυτή τη στιγμή διαβουλεύονται για το δικαίωμα της ψήφου πιστεύουν ότι εκπληρώνουν ένα καθήκον υψηλής δικαιοσύνης διευρύνοντας τους εξωτερικούς όρους αυτής της δικαιοδοσίας και κατανέμοντάς τη σε έναν μεγαλύτερο αριθμό, ενδεχομένως διαφεύγει του στοχασμού τους ότι ακριβώς με αυτό τον τρόπο μειώνουν την επιρροή του μεμονωμένου ατόμου, αποδυναμώνουν την παράστασή του για τη σημασία του και συνεπώς για το συμφέρον του να ασκήσει αυτό το δικαίωμα, πέθανε του ότι [είναι προβληματικό πώς] καταλήγει εν γένει οποιαδήποτε κρατική εξουσία να διαχειρίζεται αυτό το δικαίωμα των πολιτών, σκεπτόμενη με βάση τα 50 ή 100 φράγκα ή τις τόσες λίρες στεργλίνες και αλλάζοντας αυτό το δικαίωμα σύμφωνα με αυτά τα μεγέθη – ένα δικαίωμα το οποίο σύμφωνα με τον προσδιορισμό του είναι κυρίαρχο, πρωτογενές, μη εκποιήσιμο, έχει εν γένει προσληφθεί ως το αντίθετο από κάτι που μπορεί να αποδοθεί ή να αφαιρεθεί.

Όπως ο υγιής κοινός νους του αγγλικού λαού, ο οποίος κοινός νους έχει τόσο

καλή φήμη, βοηθά τα άτομα να αισθανθούν την ασημαντότητα της επιρροής τους στις κρατικές υποθέσεις μέσα από τη μεμονωμένη ψήφο, έτσι ο ίδιος υγιής κοινός νους δίνει και το ορθό αίσθημα της {άγνοιας εν γένει και της} μικρής ικανότητάς του να κρίνει τα ταλέντα, την εμπειρογνωμοσύνη, τη δεξιότητα και την πνευματική μόρφωση που απαιτείται για τα υψηλά κρατικά αξιώματα· του φαίνονται άραγε 40 σελίνια ή 10 λίρες γαιοπρόσοδος ή 200 φράγκα άμεσοι φόροι, συμπεριλαμβανομένων ή μη των επιπλέον ψιλών, να περιέχουν μια τόσο μεγάλη επαύξηση της ικανότητάς; Είναι αρκετά χαρακτηριστική η αυστηρότητα των γαλλικών συμβουλίων να αποκλείουν τη σκοπιά κάθε άλλης ικανότητας απέναντι σε εκείνη που υποτίθεται ότι υπάρχει στα 200 φράγκα, με ή άνευ τα επιπλέον ψιλά, και να την αποδίδουν μόνο στα μέλη του θεσμού [αυτού]· ο φορμαλισμός της τήρησης των 200 φράγκων έχει ξεπεράσει το σεβασμό για την ικανότητα και την καλή θέληση των νομαρχιακών και δικαστικών συμβούλων, των γιατρών, των δικηγόρων κ.λπ., οι οποίοι δεν πληρώνουν τόσο μεγάλο φόρο. Επιπλέον, οι ψηφοφόροι γνωρίζουν ότι λόγω του κυρίαρχου δικαιώματός τους είναι πέραν της θέσης τού να αφήσουν να προηγηθεί μια κρίση ή μάλιστα ένας έλεγχος των προτεινόμενων υποψηφίων, και ότι θα πρέπει να αποφασίσουν χωρίς τέτοια και παρόμοια πράγματα. Δεν πρόκειται συνεπώς για θαύμα το ότι στην Αγγλία τα άτομα σε μεγάλο ποσοστό –και θα έπρεπε να διαπιστωθεί εάν πρόκειται για την πλειοψηφία ή όχι– χρειάζεται να διεγείρονται από τους υποψηφίους για τον ασήμαντο για τα ίδια κόπο της ψηφοφορίας, και ότι αποζημιώνονται για αυτό τον κόπο από τους ίδιους με κορδελωτά εμβλήματα, με ψητά και με μπύρα, και με λίγες γκινέες. Οι Γάλλοι, νέοι σε αυτή την πολιτική σταδιοδρομία αλλά και πιεσμένοι από τα σημαντικότερα συμφέροντα της κατάστασής τους, η οποία δεν έχει ακόμη παγιωθεί βαθύτερα αλλά πολύ περισσότερο έχει περιέλθει σε εσώτερο κίνδυνο, δεν έχουν υποπέσει σε τέτοιο βαθμό σε αυτό τον τρόπο αποζημίωσης· αλλά καθώς ωθήθηκαν να πάρουν σοβαρότερα τα πράγματα και τη συμμετοχή τους σε αυτά, αποζημιώθηκαν και εισέπραξαν για την ασημαντότητα της ατομικής μερίδας της κυριαρχίας τους στις δημόσιες υποθέσεις την αυτοδύναμη συμμετοχή στα πράγματα μέσω εξεγέρσεων, συλλόγων, ενώσεων κ.λπ.²²

Η προαναφερθείσα ιδιομορφία μιας εξουσίας στην Αγγλία η οποία υποτίθεται ότι είναι υποδεέστερη και ταυτόχρονα τα μέλη της χωρίς κάποια οδηγία, χωρίς υπευθυνότητα και χωρίς να είναι υπάλληλοι αποφασίζουν για τις συνολικές υποθέσεις του κράτους θεμελιώνει μια σχέση προς το μοναρχικό τμήμα του συντάγματος· θα πρέπει να σχολιαστεί ποια επιρροή ενδέχεται να έχει το Νομοσχέδιο της εκλογικής μεταρρύθμισης σε αυτή τη σχέση και στην κυβερνητική εξουσία εν γένει. Για την εξέταση αυτή θα πρέπει προηγουμένως να γίνει υπενθύμιση της άμεσης συνέπειας της αναφερθείσας ιδιομορφίας, ότι δηλαδή στην Αγγλία μέσα από αυτή την ίδια [την ιδιομορφία] η μοναρχική και η κυβερνητική εξουσία είναι πολύ διαφορετικές μεταξύ τους. Στη μοναρχική εξουσία ανήκουν οι κυριότεροι κλάδοι της ανώ-

τατης κρατικής ισχύος, κυρίως εκείνοι που αφορούν τη σχέση με άλλα κράτη, η δύναμη να αποφασίζει για πόλεμο και για ειρήνη, η διοίκηση του στρατού, ο διορισμός των υπουργών –αν και έχει γίνει πλέον έθιμο ο μονάρχης να διορίζει άμεσα μόνο τον πρόεδρο του υπουργικού συμβουλίου και αυτός να σχηματίζει το υπόλοιπο συμβούλιο–, ο διορισμός του διοικητή του στρατού και των αξιωματικών, των πρέσβων κ.λπ. Καθώς τώρα στο κοινοβούλιο ανήκει η κυριαρχική απόφαση περί του προϋπολογισμού (συμπεριλαμβανομένου και του ποσού για τη συντήρηση του βασιλιά και της οικογένειάς του), δηλαδή του συνολικού εύρους των μέσων διεξαγωγής του πολέμου και της ειρήνης, της διατήρησης ενός στρατού, πρέσβων κ.λπ., και καθώς μια κυβέρνηση μπορεί να κυβερνά, δηλαδή να υπάρχει μόνο εφόσον εγκολπώνεται τις απόψεις και τη βούληση του κοινοβουλίου, συνεπάγεται ότι το τμήμα του μονάρχη στην κυβερνητική εξουσία είναι περισσότερο απατηλό παρά πραγματικό, και η υπόσταση της κυβερνητικής εξουσίας βρίσκεται στο κοινοβούλιο. Ως γνωστόν, ο Σεγιέ, που είχε τη φήμη της βαθιάς επίγνωσης στην οργάνωση των ελεύθερων συνταγμάτων, στο σχέδιό του, το οποίο κατάφερε τελικά να αναδείξει από το χαρτοφυλάκιό του κατά τη μετάβαση από το σύνταγμα του Διευθυντηρίου στο σύνταγμα των Συμβούλων, ώστε πλέον η Γαλλία να απολαύσει αυτό το αποτέλεσμα της εμπειρίας και του ριζικού αναστοχασμού, είχε θέσει στην κορυφή του κράτους έναν αρχηγό στον οποίο είχε ανατεθεί η τελετουργία της εκπροσώπησης στο εξωτερικό και ο διορισμός του ανώτατου κρατικού συμβουλίου και των υπεύθυνων υπουργών όπως και των λοιπών υφιστάμενων υπαλλήλων, ούτως ώστε η ανώτατη κυβερνητική εξουσία να έχει ενεπιστευθεί σε αυτό το κρατικό συμβούλιο αλλά ο *Proclamateur-électeur* δεν θα είχε κανένα μερίδιο σε αυτήν. Είναι γνωστή η στρατιωτική ετυμολογία του Ναπολέοντα, ο οποίος θεωρούσε ότι είχε γίνει κύριος και κυβερνήτης, αναφορικά με αυτό το πρόγραμμα ενός τέτοιου αρχηγού στο οποίο έβλεπε μόνο το ρόλο ενός *cochon à l'engrais de quelques millions* [γουρουνιού με λίπος κάποιων εκατομμυρίων], ένα ρόλο τον οποίο δεν θα ήθελε να αναλάβει κανένας άνδρας με λίγο ταλέντο και κάποια αίσθηση τιμής. Στο πρόγραμμα αυτό είχε παραβλεφθεί (και μάλιστα εδώ με ειλικρίνεια, ενώ σε άλλα προγράμματα διαρρυθμίστηκε με πλήρη συνείδηση και με πλήρη πρόθεση) ότι ο διορισμός των προσώπων της κυβέρνησης και των άλλων υπαλλήλων της εκτελεστικής εξουσίας είναι αυτός καθαυτός κάτι τυπικό και ανίσχυρο, και ότι σύμφωνα με το πράγμα emπίπτει εκεί που βρίσκεται αποτελεσματικά η κυβερνητική εξουσία. Στην Αγγλία αυτή την εξουσία τη βρίσκουμε στο κοινοβούλιο· όταν στα πολυσχιδή μοναρχικά συντάγματα, τη δημιουργία των οποίων έχουμε ζήσει, διατυπώνεται ο τυπικός διαχωρισμός της κυβερνητικής εξουσίας ως της εκτελεστικής από μία απλώς νομοθετική και δικαστική εξουσία, και μάλιστα αυτή η δεύτερη αναδεικνύεται με πομπές και διακρίσεις, εντούτοις το κέντρο της διαμαρτυρίας και του αγώνα είναι πάντα η στελέχωση της κυβέρνησης –παρά το άνευ όρων δικαίωμα για τη στελέ-

χωση αυτή που αποδίδεται στο στέμμα— και η λεγόμενη απλώς νομοθετική εξουσία έχει δρέψει τη νίκη— έτσι και στο πρόσφατο σύνταγμα της Γαλλίας δεν μπορεί να παραβλεφθεί η τάση στις καθημερινές πολιτικές και άλλες επερωτήσεις και διαμαρτυρίες να εξαναγκαστεί η κυβέρνηση να μεταθέσει το κεντρικό επιτελείο της κυβέρνησης²³ στην αίθουσα των αντιπροσώπων, όπου η ίδια η κυβέρνηση έχει καταλήξει στο σημείο να πρέπει να εμπλέκεται σε δημόσιες αντιπαραθέσεις με τους κατώτερους υπαλλήλους της.

Μια σχέση με την κυβερνητική εξουσία η οποία βρίσκεται στο κοινοβούλιο έχει εν πρώτοις αυτό που αναφέρουν οι αντίπαλοι του Νομοσχεδίου της εκλογικής μεταρρύθμισης υπέρ των καστρότοπων, από την κατοχή των οποίων εξαρτώνται πολλές κοινοβουλευτικές έδρες μεμονωμένων ατόμων ή οικογενειών, ότι δηλαδή μέσω αυτής της συνθήκης βρήκαν το δρόμο για το κοινοβούλιο και από εκεί για την κυβέρνηση οι επιφανέστεροι πολιτικοί της Αγγλίας. Μπορεί βεβαίως να συμβεί ένα εξαιρετικό βαθύ ταλέντο να είναι συχνά γνωστότερο στον κύκλο της ιδιωτικής φιλίας, και στην περίπτωση αυτή μόνο μέσα από ατομική μεγαλοθυμία θα μπορούσε να καταλήξει στην προσήκουσα προς αυτό θέση, την οποία εάν εξέλειπαν η περιουσία και οι οικογενειακές σχέσεις δεν θα μπορούσε ίσως να αποκτήσει από τη μάζα των πολιτών μιας πόλης ή μιας κομητείας. Εντούτοις, παρόμοια παραδείγματα μπορούν να καταχωρηθούν στο βασίλειο του τυχαίου, όπου σε μία πιθανότητα μπορεί να αντιπαρατεθεί εύκολα μια άλλη, και σε ένα πιθανό μειονέκτημα να αντιπαρατεθεί ένα πιθανό πλεονέκτημα. Συγγενής με αυτό είναι μια άλλη υποτιθέμενη συνέπεια μεγαλύτερης σημασίας, στην οποία έδωσε έμφαση ο δούκας του Ουέλινγκτον, που δεν έχει μεν τη φήμη ρήτορα διότι δεν διαθέτει την πηγαία φλυαρία που διαρκεί επί ώρες και είναι τόσο πλούσια σε αντεπίδειξη και μέσω της οποίας πολλά μέλη του κοινοβουλίου έχουν περιέλθει σε μια τόσο μεγάλη φήμη ρητορείας, αλλά από τις ομιλίες του δεν λείπουν σημεία που να τονίζουν το περιεχόμενο και την ουσία του πράγματος, παρά τον ασυνάρτητο χαρακτήρα των προτάσεων για τον οποίο έχει κατηγορηθεί. Εκφράζει δηλαδή την έγνοια ότι στη θέση εκείνων των ανδρών στους οποίους προς το παρόν έχει ανατεθεί η μέριμνα του δημόσιου συμφέροντος στο κοινοβούλιο θα έρθουν τελείως διαφορετικοί, και μια άλλη φορώρωτά εάν οι λιανέμποροι από τους οποίους, όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με την άποψή του θα αποτελείται λόγω του νέου Νομοσχεδίου η μεγαλύτερη μάζα των ψηφοφόρων είναι οι κατάλληλοι άνθρωποι που θα πρέπει να εκλέξουν τα μέλη για τη μεγάλη συνέλευση του έθνους, η οποία πρέπει να αποφασίσει για τις εσωτερικές και εξωτερικές υποθέσεις, για τα συμφέροντα της γεωργίας, των αποικιών και των εργοστασίων. Ο δούκας μιλά από τη [δική του] εποπτεία του αγγλικού κοινοβουλίου, στο οποίο πάνω από τη μάζα των ανίκανων και αδαών μελών τα οποία διαθέτουν απλώς το βερνίκι των συνηθισμένων προκαταλήψεων και της μόρφωσης που προέρχεται από συζητήσεις, συχνά δε ούτε καν αυτό, στέκει ένας αριθμός τα-

λαντούχων ανδρών αφοσιωμένων πλήρως στην πολιτική δραστηριότητα και στο κρατικό συμφέρον. Αλλά και για το μεγαλύτερο τμήμα αυτών είναι εξασφαλισμένη μια έδρα στο κοινοβούλιο, εν μέρει μέσω του δικού τους πλούτου και της επιρροής που κατέχουν αυτά τα ίδια ή η οικογένειά τους σε έναν καστρότοπο, σε μια πόλη ή μια κομητεία, εν μέρει μέσω της επιρροής της κυβέρνησης και κατόπιν των κομματικών φίλων τους.

Με αυτή την τάξη συνδέεται ένα πλήθος ανδρών οι οποίοι έχουν καταστήσει την πολιτική δραστηριότητα το επάγγελμά τους, είτε επειδή αρέσκονται σε αυτό και έχουν ανεξάρτητη περιουσία, είτε επειδή στελεχώνουν δημόσιες θέσεις που τις έχουν αποκτήσει μέσω της σύνδεσης με την κοινοβουλευτική επιρροή· αλλά ακόμη και αν τις έχουν λάβει με άλλο τρόπο, δεν μπορούν τόσο λόγω της επίσημης θέσης τους όσο και λόγω του γενικού εσωτερικού επαγγέλματός τους να αμελήσουν να συμπαράταχθούν με την πολιτική τάξη και με ένα κόμμα της. Εκεί όπου η κρατική υπηρεσία δεν συνδέεται με λοιπούς όρους, φέρ' ειπείν με ολοκληρωμένες επιστημονικές σπουδές, με κρατικές εξετάσεις, με μαθήματα πρακτικής προετοιμασίας κ.λπ. το άτομο θα πρέπει να ενσωματωθεί σε εκείνη την τάξη· θα πρέπει σε αυτήν να αποκτήσει μια σημασία· φέρεται αυτό το ίδιο από την επιρροή της, όπως αντιστρόφως η δική του επιρροή καταχωρείται σε εκείνη. Σπάνιες ανωμαλίες αυτής της σύνδεσης αποτελούν μεμονωμένα άτομα, όπως για παράδειγμα ο Χαντ²⁴, τα οποία μπαίνουν στο κοινοβούλιο και δεν παραλείπουν να επιδείξουν εκεί έναν ιδιόμορφο χαρακτήρα.

Ένα κύριο στοιχείο της δύναμης αυτής της συνοχής –οι λοιποί δεσμοί της οποίας δεν ενοχλούνται βέβαια, [δηλαδή] οι οικογενειακές γνωριμίες, οι πολιτικές συμώσεις και ομιλίες σε δείπνα κ.λπ., η ατέλειωτη πολιτική αλληλογραφία που εκτείνεται σε όλα τα μέρη της γης, επίσης οι κοινές εκδρομές σε υπαίθριες κατοικίες, σε ιπποδρομίες, σε κυνήγι αλεπούδων κ.λπ.–, δηλαδή η διάθεση ενός πλήθους κοινοβουλευτικών εδρών, υπόκειται βεβαίως μέσα από το Νομοσχέδιο της εκλογικής μεταρρύθμισης σε μια σημαντική τροποποίηση, η οποία ενδέχεται να έχει τη συνέπεια που έθιξε ο δούκας, ότι πολλά άλλα άτομα έρχονται στη θέση εκείνων τα οποία ανήκουν στον παρόντα κύκλο όσων έχουν αφοσιωθεί στο συμφέρον της κρατικής διαχείρισης, και η οποία [τροποποίηση] είναι κατάλληλη για να επιφέρει το επακόλουθο της διαταραχής της ομοιομορφίας των αρχών και των απόψεων που είναι δεδομένες σε αυτή την τάξη και αποτελούν τη νόηση του κοινοβουλίου. Βεβαίως, δεν φαίνεται, για παράδειγμα ο Χαντ, όσο και αν είναι απομονωμένος, να πηγαίνει πιο πέρα από τις συνήθεις κατηγορίες [Kategorien] περί της καταπίεσης του λαού λόγω των επιπλέον φόρων, των αργομισθιών κ.λπ., αλλά μέσα από τη μεταρρύθμιση ενδέχεται να ανοίξει ο δρόμος για το κοινοβούλιο σε ιδέες οι οποίες είναι αντίθετες στα συμφέροντα εκείνης της τάξης αλλά ακόμη δεν έχουν μπει στα κεφάλια τους –ιδέες οι οποίες αποτελούν το θεμέλιο μιας πραγματικής ελευθερίας

και αφορούν τις προαναφερθείσες σχέσεις της εκκλησιαστικής ιδιοκτησίας, της εκκλησιαστικής οργάνωσης, των ιερατικών καθηκόντων, ακολούθως τα γαιοδεσποτικά και τα λοιπά παράδοξα δικαιώματα και τους περιορισμούς της ιδιοκτησίας που προέρχονται από τις τιμαριωτικές σχέσεις και άλλες μάζες από το χάος των αγγλικών νόμων—, ιδέες οι οποίες στη μεν Γαλλία, αναμειγμένες με πολλές περαιτέρω αφαιρέσεις και συνδυασμένες με τις γνωστές βιαιότητες, στη δε Γερμανία αμιγείς, έχουν καταστεί προ πολλού σταθερές αρχές της εσωτερικής πεποίθησης και της κοινής γνώμης και έχουν επιφέρει την πραγματική, νηφάλια, σταδιακή, νομική αναδιαμόρφωση εκείνων των δικαϊκών σχέσεων, ώστε εδώ έχει προοδεύσει κανείς πολύ με τους θεσμούς της πραγματικής ελευθερίας, με τους ουσιωδέστερους [από αυτούς] είναι ήδη έτοιμος και τους απολαμβάνει, ενώ η κυβερνητική εξουσία του κοινοβουλίου δεν αφυπνίστηκε σχεδόν καθόλου σοβαρά γι' αυτό, η δε Αγγλία θα είχε όντως να φοβηθεί τις μεγαλύτερες αναταράξεις του κοινωνικού και του κρατικού συνδέσμου της από τις έντονες απαιτήσεις εκείνων των αρχών και από την απαιτούμενη γοργή πραγματοποίησή τους. Όσο τεράστια είναι εντός της Αγγλίας η αντίθεση μεταξύ υπέρμετρου πλούτου και εντελούς ένδειας, τόσο μεγάλη και εύκολα ακόμη μεγαλύτερη είναι εκείνη που υπάρχει μεταξύ των προνομίων της αριστοκρατίας της και εν γένει των θεσμών του θετικού δικαίου της αφενός και των δικαϊκών σχέσεων και νόμων αφετέρου όπως αυτοί έχουν αναδιαμορφωθεί στα πιο πολιτισμένα κράτη της ευρωπαϊκής ηπείρου, αλλά και των βασικών προτάσεων οι οποίες, εφόσον είναι θεμελιωμένες στον γενικό Λόγο, δεν μπορούν να παραμείνουν ως μέχρι τώρα, για πάντα ξένες στην αγγλική διάνοια. Οι *hominēs*²⁵, για τους οποίους ανησυχεί ο δούκας του Ουέλινγκτον ότι θα εισβάλουν στη θέση των μέχρι σήμερα πολιτικών ανδρών, θα μπορούν ταυτόχρονα να βρουν το ισχυρότερο στήριγμα σε αυτές τις βασικές προτάσεις για τη φιλοδοξία τους και για την απόκτηση δημοτικότητας. Επειδή στην Αγγλία δεν πρόκειται για την περίπτωση όπου αυτές οι βασικές προτάσεις θα αναληφθούν και θα πραγματοποιηθούν με πρωτοβουλία της κυβερνητικής εξουσίας, η οποία μέχρι τώρα βρίσκεται στα χέρια εκείνης της προνομιούχας τάξης, τότε οι άνδρες [αυτών των βασικών προτάσεων] θα μπορούν να εμφανιστούν μόνον ως αντιπολίτευση στην κυβέρνηση, ενάντια στην καθεστηκυία τάξη πραγμάτων, και οι ίδιες οι βασικές προτάσεις δεν θα μπορούν να εμφανιστούν με τη συγκεκριμένη πρακτική αλήθεια και εφαρμογή τους όπως στη Γερμανία, αλλά με την επικίνδυνη μορφή της γαλλικής αφαίρεσης. Η αντίθεση των *hommes d'état* και των *hommes à principes*²⁶, η οποία προέκυψε στη Γαλλία με έντονο τρόπο ήδη στην αρχή της Επανάστασης και δεν έχει βρει απήχηση ακόμη στην Αγγλία, ενδέχεται να έχει εισαχθεί μέσα από τη χάραξη μιας ευρύτερης οδού για κοινοβουλευτικές έδρες· η νέα τάξη [των πολιτικών] μπορεί τόσο πιο εύκολα να στεριώσει καθώς οι αρχές οι ίδιες είναι απλής φύσης, και γι' αυτόν το λόγο μάλιστα συλλαμβάνονται γοργά ακόμη και από τους αδαείς, ενώ με λίγη

ταλαντούχα ευκολία (διότι λόγω της γενικότητάς τους έχουν ούτως ή άλλως την πρόθεση να επαρκούν για τα πάντα) καθώς και με λίγη ενεργητικότητα του χαρακτήρα και της φιλοδοξίας αρκούν για την απαιτούμενη ευγλωττία που επιτίθεται στα πάντα και ασκεί μια εκτυφλωτική επίδραση στο Λόγο του πλήθους, το οποίο είναι εξίσου άπειρο σε αυτή την περίπτωση: η γνώση, η εμπειρία και η επιχειρηματική ρουτίνα των *hommes d'état* δεν μπορούν να αποκτηθούν τόσο εύκολα, και είναι εξίσου αναγκαίες για την εφαρμογή και την εισαγωγή των έλλογων βασικών προτάσεων στον πραγματικό βίο.

Μέσα από ένα τέτοιο νέο στοιχείο δεν ενοχλείται όμως μόνο εκείνη η τάξη η συνοχή της οποίας έχει τις κρατικές υποθέσεις στα χέρια της, αλλά θα μπορούσε να εκτροχιαστεί και η κυβερνητική εξουσία. Όπως σημειώθηκε, η εξουσία αυτή βρίσκεται στο κοινοβούλιο· όσο κι αν το κοινοβούλιο είναι χωρισμένο σε κόμματα και με όσο μεγάλη ένταση αυτά αντιπαρά τίθενται μεταξύ τους, εντούτοις δεν είναι φαινομενικά· βρίσκονται εντός του αυτού γενικού συμφέροντος, και μια κυβερνητική αλλαγή είχε μέχρι τώρα σημαντικές συνέπειες περισσότερο στο εξωτερικό, αναφορικά με τον πόλεμο και την ειρήνη, παρά στο εσωτερικό. Αντιθέτως, η μοναρχική αρχή στην Αγγλία δεν έχει πλέον πολλά να χάσει. Ως γνωστόν, η παραίτηση της κυβέρνησης Ουέλινγκτον [15.11.1830] προκλήθηκε από τη μειοψηφία στην οποία αυτή βρέθηκε αναφορικά με την προτιθέμενη ρύθμιση της βασιλικής χορηγίας – μια αφορμή η οποία έχει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον ότι αφορά ένα από τα ελάχιστα στοιχεία που έχουν απομείνει από τη μοναρχική αρχή στην Αγγλία. Το υπόλοιπο των ηγεμονικών κτημάτων, τα οποία εντούτοις είχαν το χαρακτήρα του οικογενειακού κτήματος, της ατομικής ιδιοκτησίας της βασιλικής οικογένειας, εξίσου όπως τα κτήματα των δουκών, των βαρόνων, των ιπποτικών κ.λπ. οικογενειών στην Αγγλία, είχε εναποτεθεί τον περασμένο αιώνα στο θησαυροφυλάκιο, και για αποξήμωση είχε οριστεί ένα ποσό που αντιστοιχούσε στην πρόσοδό τους, το οποίο συμπεριλαμβανόταν κάθε χρόνο στον προϋπολογισμό που εγκρινόταν από τη Βουλή των Κοινοτήτων. Αυτά τα ηγεμονικά κτήματα, το ελάχιστο υπόλοιπο της παλαιότερα μεγάλης περιουσίας του στέμματος, τα οποία είχαν μειωθεί τόσο πολύ μέσα από σπατάλες, κυρίως λόγω της ανάγκης εξαγοράς στρατιωτών και της υποστήριξης των βαρόνων σε εμφύλιους πολέμους, δεν διήλθαν μέσα από ένα διαχωρισμό αυτού που έπρεπε να παραμείνει οικογενειακό κτήμα και αυτού που έπρεπε να χρησιμοποιηθεί για γενικούς κρατικούς σκοπούς. Ενώ λοιπόν η ιδιότητα της οικογενειακής και ατομικής ιδιοκτησίας, η οποία προσidiaζε σε ένα τμήμα αυτού του περιουσιακού υπολείμματος, είχε ήδη μεταβληθεί, τουλάχιστον ως προς τη μορφή, μέσω της μετατροπής του από γαιοκτησία σε ένα συμβιβαστικό ποσό το οποίο συμπεριλαμβανόταν στον ετήσιο κοινοβουλευτικό προϋπολογισμό, εντούτοις παρέμεινε σε αυτό το ελάχιστο τμήμα των ετήσιων κρατικών δαπανών της Μεγάλης Βρετανίας μια μορφή μοναρχικής παρέμβασης, αν και υποταγμένης στο υπουργι-

κό συμβούλιο. Μέσα από τον πρόσφατα αποφασισμένο από το κοινοβούλιο διαχωρισμό ενός τμήματος, το οποίο προορίζεται για τη διάθεση του βασιλιά για τον εαυτό του και την οικογένειά του, και την ανάθεση του άλλου τμήματος, το οποίο ήδη μέχρι τώρα χρησιμοποιούνταν για κρατικούς σκοπούς στην κοινοβουλευτική διαχείριση, θα αρθεί και αυτό το υπόλειμμα της βασιλικής-μοναρχικής διαχείρισης. Δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί ότι η πλειοψηφία, η οποία ήταν αρκετά σημαντική ενάντια σε ένα μοναρχικό στοιχείο για να εξαναγκάσει την κυβέρνηση Ουέλινγκτον σε παραίτηση, κατά τη δεύτερη ανάγνωση του Νομοσχεδίου για την εκλογική μεταρρύθμιση, η οποία στρέφεται ενάντια στις αριστοκρατικές προνομίες, ανερχόταν ως γνωστόν μόνο σε μία ψήφο.

Ως χαρακτηριστική για τη θέση του μοναρχικού στοιχείου μπορεί να θεωρηθεί η μομφή που απευθύνθηκε στην κυβέρνηση, όπως με το Νομοσχέδιο της Χειραφέτησης των Καθολικών έτσι και στις διαβουλεύσεις για το Νομοσχέδιο της Εκλογικής Μεταρρύθμισης, ότι επέτρεψε την ανακοίνωση της έγκρισης του βασιλιά αναφορικά με αυτά τα μέτρα. Δεν πρόκειται εδώ για την άσκηση μιας μοναρχικής αυταρχικότητας {ή ενός λεγόμενου προξικοπήματος}· αυτό που θεωρείται ανεπίτρεπτο είναι μόνο η αυθεντία ή η επιρροή που θα μπορούσε να ασκήσει η προσωπική άποψη του βασιλιά. Όσο κι αν από τη μία πλευρά με αυτό τον τρόπο αποκτά ισχύ μια ευαίσθητη κατάσταση, ότι [δηλαδή] δεν θέλει κανείς κατά τη διαβούλευση του Νομοσχεδίου να τεθεί στη δυσάρεστη θέση να αντιφάσκει προς τη βούληση του μονάρχη, τόσο ισχύει και το ότι το κοινοβούλιο, ακόμη και αναφορικά με την πρωτοβουλία που ανήκει στο μοναρχικό στοιχείο, στο στέμμα, θέλει να έχει να κάνει μόνο με μια κυβέρνηση εξαρτημένη από αυτό [το κοινοβούλιο] και ενσωματωμένη σε αυτό, ουσιαστικά δεν [θέλει να ασχολείται] μόνο με τα δικά του μέλη, μια και οι υπουργοί μόνο με αυτή την ιδιότητα μπορούν να καταθέσουν την πρόταση για ένα Νομοσχέδιο, αλλά εξάλλου και το δικαίωμα του βασιλιά ως τρίτου κλάδου της νομοθετικής εξουσίας να εγκρίνει ή να απορρίψει ένα Νομοσχέδιο που έχει ψηφιστεί από μία από τις δύο Βουλές καθίσταται πλέον περισσότερο απατηλό, καθώς το υπουργικό συμβούλιο είναι και πάλι η ίδια κυβέρνηση που είναι ενσωματωμένη στο κοινοβούλιο. Απαντώντας σε αυτή τη μομφή ο βαρόνος Γκρέν εξήγησε ότι στην κατάθεση του Νομοσχεδίου από την κυβέρνηση εμπεριέχεται ήδη απ' εαυτής η βασιλική έγκριση, αλλά μετακύλισε τον ψόγο της ρητής δήλωσης ότι το Νομοσχέδιο έχει την έγκριση του βασιλιά, λέγοντας ότι αυτή η δήλωση δεν ξεκίνησε από τους υπουργούς αλλά από άλλες πηγές.

Ο ιδιόμορφος διχασμός που θα μπορούσε να επέλθει στο κοινοβούλιο μέσω των νέων ανδρών δεν θα ήταν συνεπώς ο αγώνας με τον οποίο ξεκινούσε κάθε φορά καθένα των πολλών γαλλικών συνταγμάτων, εάν η κυβερνητική εξουσία ανήκε πραγματικά στον βασιλιά και στην κυβέρνησή του, στην πλευρά δηλαδή στην οποία είχε ρητά εναποτεθεί· στην κατάσταση της αγγλικής κρατικής διοίκησης έχει

προ πολλού αποφασιστεί αυτό που στη Γαλλία χρειάστηκε πρώτα μια καθοριστική αυθεντική ερμηνεία μέσα από εξεγέρσεις και βιαιότητες. Η καινοτομία του Νομοσχεδίου για εκλογική μεταρρύθμιση δεν μπορεί συνεπώς παρά να αφορά την ενεργό κυβερνητική εξουσία, η οποία είναι εγκαθιδρυμένη στο κοινοβούλιο· η εξουσία αυτή διέπεται στη σημερινή κατάσταση μόνο από επιφανειακές διακυμάνσεις, οι οποίες εμφανίζονται ως αλλαγές κυβερνήσεων, και όχι από έναν αληθινό διχασμό λόγω [διαφορετικών] αρχών· μια νέα κυβέρνηση ανήκει στην ίδια τάξη συμφερόντων και πολιτικών ανδρών στην οποία ανήκε και η προηγούμενη. {Την αναγκαία υπερεκτεταστή ισχύ την οποία χρειάζεται ως κόμμα την αποκτά εν μέρει μέσα από τον αριθμό των μελών που ισχύουν ως ανεξάρτητα και συνολικά τίθενται στο πλευρό κάθε κυβέρνησης βασιζόμενα στο αίσθημα ότι πρέπει να υπάρχει μια κυβέρνηση, εν μέρει όμως μέσα από την επιρροή που καταφέρνει να ασκεί στη στελέχωση ενός αριθμού κοινοβουλευτικών εδρών.} Αν και λοιπόν το λεγόμενο συμφέρον της γεωργίας φαίνεται να έχει δηλώσει ότι συμβιβάζεται με τον νεοεισαχθέντα τρόπο εκλογής, και ενώ διατηρείται επίσης μεγάλο τμήμα των μέχρι σήμερα πατρωνιών για τις κοινοβουλευτικές έδρες και των συνδυασμών εξαγοράς για αυτές, εντούτοις δεν μπορεί να είναι διαφορετικά από το ότι η τάξη που μέχρι σήμερα ήταν κυρίαρχη στο κοινοβούλιο και η οποία προσφέρει σε κάθε κυβέρνηση έτοιμο υλικό για το μέχρι σήμερα σύστημα της κοινωνικής κατάστασης, υπόκειται σε μια τροποποίηση μέσα από την εισαγωγή νέων ανθρώπων και ετερογενών βασικών προτάσεων. Το Νομοσχέδιο δι' εαυτό επηρεάζει τη μέχρι σήμερα βάση αυτού του συστήματος, δηλαδή την αρχή του απλώς θετικού δικαίου, το οποίο διασφαλίζει στα προνόμια το ιδιοκτησιακό επίπεδό τους, όποια κι αν είναι η σχέση που αυτά έχουν προς τα δικαιώματα της πραγματικής ελευθερίας. Όταν στο κοινοβούλιο εκφράζονται πλέον αξιώσεις νέου είδους, οι οποίες μέχρι τώρα σχεδόν δεν ακούγονταν καθόλου μέσα από ασυνείδητα ψελλίσματα και περισσότερο λόγω του ακαθόριστου φόβου για αυτά παρά ως πραγματική απαίτησή τους, τότε η αντιπολίτευση αλλάζει το χαρακτήρα της, τα κόμματα αποκτούν ένα άλλο αντικείμενο πέρα από μόνη την κατοχή της κυβέρνησης.

Εάν συλλάβουμε αυτό τον διαφορετικό μέχρι σήμερα χαρακτήρα μιας αντιπολίτευσης στην ακραία του μορφή, όπως εμφανίζεται στη Γαλλία, τότε αυτός φαίνεται με λαλίστατο τρόπο στο θαυμασμό που εκφράζεται {προσφάτως εκεί} στη Γαλλία με κάθε αλλαγή κυβέρνησης, καθώς τα άτομα που μεταβαίνουν από την αντιπολίτευση στην κυβέρνηση συμπεριφέρονται πλέον σχεδόν σύμφωνα με τα ίδια αξιώματα όπως οι απερχόμενοι προκάτοχοί τους· διαβάζει κανείς σε γαλλικές αντιπολιτευτικές φυλλάδες αφελείς διαμαρτυρίες ότι τόσα πολλά εξαιρετικά άτομα όταν ανέλαβαν κυβερνητικές λειτουργίες απίστησαν στην Αριστερά, στην οποία ανήκαν προηγουμένως, και την αποστρέφονται, δηλαδή αυτό σημαίνει πως ενώ προηγουμένως είχαν σαφώς *in abstracto* παραδεχτεί ότι υπάρχει μια κυβέρ-

νηση, τώρα έχουν μάθει τι σημαίνει πραγματικά το κυβερνάν και ότι γι' αυτό χρειάζεται κάτι περισσότερο από τις αρχές. Ως γνωστόν οι συγκεκριμένες αρχές αναφέρονται στη χώρα αυτή στις γενικές παραστάσεις της ελευθερίας, της ισότητας, του λαού, της κυριαρχίας του κ.λπ. Για τους άνδρες των [αφηρημένων] αρχών η κρατική νομοθεσία έχει ουσιαστικά σχεδόν εξαντληθεί με τα *Droits de l'homme et du citoyen*, τα οποία είχε συντάξει ο Λαφαγιέτ και είχαν τεθεί στην προμετωπίδα των προηγούμενων γαλλικών συνταγμάτων· βεβαίως, μια περαιτέρω προσδιοριστική νομοθεσία, μια οργάνωση των κρατικών εξουσιών και των υπηρεσιών της διοίκησης, όπως και της υποταγής του λαού σε αυτές τις δημόσιες αρχές, γίνεται παραδεκτή ως αναγκαία και συγκροτείται ως τέτοια. Εναντία όμως στη δραστηριοποίηση των θεσμών, η οποία αποτελεί τη δημόσια τάξη και ελευθερία, πραγματοποιείται μια επανάκαμψη σε εκείνες τις γενικότητες μέσα από τις οποίες, σύμφωνα με αυτό που απαιτούν για την ελευθερία το ίδιο το σύνταγμα είναι ενεαυτώ αντιφατικό. Η υπακοή στους νόμους γίνεται παραδεκτή ως αναγκαία, αλλά όταν απαιτείται από τις υπηρεσιακές αρχές, δηλαδή από άτομα, εμφανίζεται ως αντίθετη στην ελευθερία· η αρμοδιότητα του διατάσσειν, η διαφορά αυτής της αρμοδιότητας, του διατάσσειν και του υπακούειν εν γένει, είναι ενάντια στην ισότητα· ένα πλήθος ανθρώπων μπορεί να δώσει στον εαυτό του τον τίτλο του λαού, και δικαίως, διότι ο λαός είναι ένα ακαθόριστο πλήθος· από αυτόν όμως διαφέρουν τα αξιώματα και οι υπάλληλοι, εν γένει τα μέλη της οργανωμένης κρατικής εξουσίας, και έτσι εμφανίζονται μέσα στην αδικία ότι έχουν εξέλθει της ισότητας και αντιπαρατίθενται στον λαό, ο οποίος έχει το άπειρο προτέρημα να είναι αναγνωρισμένος ως η κυρίαρχη βούληση. Αυτό είναι το άκρο των αντιφάσεων στον κύκλο των οποίων εμπλέκεται ένα έθνος κατακτημένο από αυτές τις τυπικές κατηγορίες. Τα μέλη του αγγλικού κοινοβουλίου υπό το μέχρι σήμερα σύστημα και οι Άγγλοι εν γένει έχουν περισσότερη πρακτική αντίληψη του κράτους και διαθέτουν μια παράσταση του τι σημαίνει κυβέρνηση και κυβερνάν – ενώ ένα στοιχείο του χαρακτήρα του συντάγματος είναι ταυτόχρονα ότι η κυβέρνηση δεν παρεμβαίνει σχεδόν καθόλου στους ιδιαίτερους κύκλους του κοινωνικού βίου, στη διοίκηση των κομητειών, των πόλεων κ.λπ., στην εκκλησιαστική και στη σχολική οργάνωση, αλλά και σε άλλες κοινές υποθέσεις όπως η οδοποιία. Αυτή η πιο ελεύθερη {πιο συγκεκριμένη} κατάσταση του αστικού βίου μπορεί, ενάντια στις απειλητικές προβλέψεις των αντιπάλων του Νομοσχεδίου της Εκλογικής Μεταρρύθμισης, να αυξήσει την πιθανότητα ότι οι τυπικές αρχές της ελευθερίας δεν θα γίνουν τόσο γρήγορα αποδεκτές σε εκείνη την τάξη που βρίσκεται πάνω από την κατώτερη τάξη, η οποία βεβαίως στην Αγγλία είναι πολυπληθέστατη και είναι η περισσότερο πρόσφορη σε αυτόν το φορμαλισμό.

Εάν όμως το Νομοσχέδιο κατάφερε περισσότερο μέσα από την αρχή του παρά μέσα από την πρόθεσή του, να ανοίξει το δρόμο για το κοινοβούλιο, και συνεπώς

για το επίκεντρο της κυβερνητικής εξουσίας, στις βασικές προτάσεις που αντιτίθενται στο μέχρι σήμερα σύστημα, ούτως ώστε να μπορούν να εμφανίζονται εκεί με σημασία μεγαλύτερη από εκείνη που κατάφεραν να αποκτήσουν οι μέχρι σήμερα ριζοσπάστες μεταρρυθμιστές, τότε ο αγώνας θα απειλούσε να γίνει ακόμη πιο επικίνδυνος, καθώς μεταξύ των συμφερόντων των θετικών προνομίων και των απαιτήσεων της πραγματικής ελευθερίας δεν θα υπήρχε καμία ενδιάμεση δύναμη να τις συγκρατήσει και να τις διαμεσολαβήσει, διότι το μοναρχικό στοιχείο είναι εδώ χωρίς τη δύναμη στην οποία άλλα κράτη οφείλουν τη μετάβαση από την προηγούμενη νομοθεσία που βασιζόταν μόνο σε θετικό δίκαιο σε μια νομοθεσία βασισμένη στις βασικές προτάσεις της πραγματικής ελευθερίας, και μάλιστα μια μετάβαση χωρίς αναταράξεις, βιαιότητες και ληστείες. Η άλλη δύναμη θα ήταν ο λαός, και μια αντιπολίτευση η οποία θα συγκροτούνταν σε μια βάση μέχρι τότε ξένη στη διατήρηση του κοινοβουλίου και δεν θα αισθανόταν στο κοινοβούλιο ως ισάξια του αντιπάλου κόμματος, θα μπορούσε να παραστρατήσει και να αναζητήσει τη δύναμή της στον λαό προκαλώντας έτσι αντί για μεταρρύθμιση επανάσταση.

Δύο προσχέδια για το κείμενο περί του Νομοσχεδίου της Εκλογικής Μεταρρύθμισης

1

Ο αγγλικός όχλος διαπράττει *excès tout nets*, με την έννοια ενός επιμέρους συμφέροντος της επιμέρους υπόστασης – Ατμομηχανές καταστρέφονται,

Ο γαλλικός [όχλος] με ένα γενικό πολιτικό κίνητρο, Ιουλιανή εξέγερση, Δεκεμβριανές ταραχές, δίκες υπουργών, Εκκλησίες του Φεβρουαρίου, συνωμοσία των οπαδών του Καρόλου – διεκπεραιώνει με τον δικό του τρόπο αυτό που προσήκει στην κυβέρνηση.

Λέει κανείς υπερασπιζόμενος ή τουλάχιστον συγχωρώντας: «Αυτό το έκανε ο λαός». Δεν πρέπει κανείς να ξεχνά πόσο ευέξαπτος είναι· έχει άδικο απέναντι στο νόμο, αλλά λόγω μιας δίκαιης αρχής – κατόπιν στρέφεται πάλι στην ησυχία. Εάν αντιθέτως η κυβέρνηση εξηγείρονταν με ένα παρόμοιο πολιτικό κίνητρο ενάντια στο νόμο, εάν λεηλατούσε [κ.λπ.], θα τη συγχωρούσε τότε κανείς με τον ίδιο τρόπο [:] Κραυγές για τη σκληρότερη τυραννία.

Ο αγγλικός λαός είναι ο λιγότερο πολιτικοποιημένος· ο πολιτικός βίος είναι εντελώς ισχνός. Πώληση των ψήφων, όπως ο ρωμαϊκός λαός την τελευταία περίοδο της Δημοκρατίας. Οι αυτοκράτορες του έδιναν, όπως και οι κομματάρχες, ποτά και χρηματικά δώρα και τον γλύτωνα απλώς από τον κόπο να φωνάζει στην αγορά για το χρήμα που είχε αποκτήσει, να ξυλοκοπιέται και να δολοφονείται, να χτυπά. Και στη μία και στην

άλλη περίπτωση το συμφέρον του ήταν σιτάρι και χρήμα και *circenses*, και αυτό ικανοποιούνταν και στις δύο περιπτώσεις.

Ελευθερία –έναντι χρήματος– και στον πλειοδότη δίνω την ψήφο μου.

2

αλλά για τη διαμόρφωση ενός τέτοιου επίκεντρου είναι απαραίτητοι οι καστρότοποι – πολλοί εξαρτώνται από την κυβέρνηση.

α) ένα νέο κύριο αξίωμα, ότι η κυβέρνηση δεν έχει επιρροή – όχι μόνο απέναντι στην αδέξια, εξωτερική απάτη· αλλά υπάλληλοι – τουναντίον εφημερίδες.

β) ο βασιλιάς πρέπει να διορίζει τον υπουργό –είναι μάλιστα σημείο τιμής– μόνο έναν, ο οποίος κατόπιν σχηματίζει την κυβέρνηση. Η κυβέρνηση αυτή γνωρίζει να αποκτά την πλειοψηφία – πρβλ. α)

Μικρότερες αποχωρήσεις των κομμάτων. Στα κύρια αξιώματα η ίδια αριστοκρατία δεν ήταν ποτέ τόσο μακριά όπως το παρόν Νομοσχέδιο εκλογικής μεταρρύθμισης από το προηγούμενο – αλλά ανοίγει διάπλατα την πόρτα σε ακρότητες, σε τελείως άλλες διαφορές, στην δημοκρατική ακρότητα.

Υποβιβασμός του βασιλιά σε *proclamateur* – *électeur* της νίκης. Η κυβέρνηση γίνεται προβληματική, ο βασιλιάς ανεύθυνος.

Η ήδη εκτεταμένη μέθοδος ότι η συνέλευση προσαρτά εντελώς την κυβέρνηση, να εξαναγκάσει τον βασιλιά να παραιτήσει την κυβέρνηση.

Λουδοβίκος ΙΣΤ΄ – Ιακωβίνοι – τότε καταστράφηκε πλήρως· – ακόμη και τώρα έχει μετατεθεί στο Παρίσι το κεντρικό επιτελείο στο σώμα των αντιπροσώπων στη Γαλλία. Δεν λείπει το ότι δεν υπάρχει μια κυβέρνηση –με την *Comité de salut public*– αλλά τι είδους κυβέρνηση; [Στο περιθώριο: Στην Αγγλία δεν υπάρχει εγγύηση – διαφορά νόμων και διαταγμάτων – ούτως ή άλλως απατηλή – αλλά το κοινοβούλιο είναι ανοικτά διοίκηση.]

Καταλογίζεται αρνητικά στον υπουργό το ότι είπε ότι ο βασιλιάς έχει δώσει την έγκρισή του στο Νομοσχέδιο της εκλογικής μεταρρύθμισης. Με τον τρόπο αυτόν η επιρροή είναι ανεπίτρεπτη· οι λόρδοι, οι δούκες επιτρέπεται να έχουν επιρροή, πατρογονικές σχέσεις [Στο περιθώριο: Αντίβαρο, για να αντισταθμίσει το μειονέκτημα – τόσο πολλοί ατάλαντοι, αμαθείς, άξεστοι – Το μειονέκτημα αυτό δεν αίρεται από το προτεινόμενο σύστημα.]

Αρ. 93 της *Staatszeitung* [1831], λόρδος Ουέλινγκτον: «Στη θέση εκείνων των ανδρών στους οποίους έχει εναποτεθεί η μέριμνα για το δημόσιο συμφέρον στο κοινοβούλιο θα έρχονταν τελείως διαφορετικοί, και αυτό δεν μπορεί να το αντιμετωπίζει χωρίς ανησυχία».

Στη Γαλλία πάντα *novi homines* – στην πιο πρόσφατη επανάσταση, *Οντιλόν, Μποντέ*

κ.λπ. – υπουργοί χωρίς να είναι πολιτικοί, *hommes d'Etat*, του συμβουλίου. Τίποτε δεν είναι ευκολότερο από τις [αφηρημένες] αρχές – δεν τις ξεπερνούν, πάντα στο Γενικό, και έτσι ωθούνται διαρκώς στο κυβερνάν. Μόνο το κυβερνάν αλλάζει όταν [γίνονται] υπουργοί – όχι στην Αγγλία (εκτός ίσως από τις περικοπές).

Η ίδια πρακτική συγκεκριμένη αίσθηση ήδη στα κοινοβουλευτικά μέλη της αντιπολίτευσης – όχι αφηρημένες θεωρίες.

Η υποκίνηση ενάντια στην κυβέρνηση δίνει τέτοια συμφέροντα για εκείνους που έχουν διαρκώς κατά νου το Γενικό (ασυνείδητα;).

Η πολιτική οικονομία έχει κάνει προόδους, η αφηρημένη ελευθερία του επιτηδεύματος. – έγιναν τα πάντα, δηλαδή η κυβέρνηση έχει εγκαταλείψει [την παρέμβαση], αλλά με ασυνέπεια: είναι αναγκασμένη να μεριμνά για τους απόρους (στην Αγγλία κλάδος της κρατικής διοίκησης)

– εξασφαλίζεται από μια άλλη πλευρά, με ένα πιο φοβερό τρόπο, με αποτρόπαια μορφή στην οποία την άφησε να αναπτυχθεί η κυβέρνηση: άκρα ένδεια, οργή και ωμότητα αυτής της ένδειας, όπως ο συνολικός ιρλανδικός πληθυσμός.

Με αυτό τον τρόπο είναι προ της θρησκείας – της ηθικής μόρφωσης, της γραφής και ανάγνωσης, όλων των συνηθειών της αγωγής.

Αφορισμοί **[...]**

(30)

Στην Αγγλία η τιμή του σίτου και των αγρομισθωμάτων αυξήθηκε στο τριπλάσιο εδώ και 50 χρόνια και το μεροκάματο για την αγροτική εργασία έχει παραμείνει το ίδιο.

(31)

Λονδίνο, 5.2.28

Η νέα κυβέρνηση μπορεί να δώσει στον *βασιλιά* τη Βουλή των Λόρδων, αλλά μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να χάσει τη Βουλή των Κοινοτήτων, και τότε ποιο θα είναι το κέρδος του; Η αγγλική αριστοκρατία αποπειράται το τόλμημα να χωρίσει τον λαό από την *κυβέρνηση* καλεί προς τη μοιραία έριδα των πατρικίων και των πληβείων.

(32)

Πολεμικό κόμμα στη Γαλλία.

– ανοικτά μόνο ναπολεόντεια πολιτική – όχι φρονήματα, αρετές του ηγεμόνα. Οι προθέσεις του, η προσωπικότητά του. – Αυτό είναι ένα απόμερο πεδίο – ένα πεδίο της απόκρυψης – ακριβώς γι' αυτόν το λόγο είναι υπόθεση του συμβουλίου, όχι δημόσιων διαβουλεύσεων. Αδεξιότητα (όπως στις συζητήσεις του Μογκέν), χωρίς μέριμνα – ή ρηχότητα (κρυφή αποστολή όπλων) – μόνο δύναμη, εξουσία.

Οι περισσότερες δολοπλοκίες μεταξύ των υπουργών – υπό το Διευθυντήριο – ο ηγεμόνας απλώς ένα αντικείμενο της δολοπλοκίας – είναι το προδηλότερο, ανακοινώνεται, εκ-

δηλώνεται – απ' όπου έρχεται ένα παράπλευρο ρεύμα. *Entier* – γερμανιστί ολότητα – σημαίνει ιδιοτροπία *systematique* μονόπλευρο. Κανένα από τα δύο, συνολικά αφήνεται να κυβερνηθεί από τις καταστάσεις.

(33)

Θήτευση, μεγάλο σύνταγμα πολύ νωρίς (αυτοκράτορας Ιωσήφ Β΄) – πολύ αργά, Λουδοβίκος ΙΣΤ΄.

Συνεδρίαση της 21ης - 23ης Ιουνίου [1789 στο Παρίσι] – Πολωνία σύνταγμα 1793 ή 94. Παραχώρηση μιας αρχής στον βασιλιά. *Fleuve royale* – Κάρολος Ι΄ [της Γαλλίας] ακυρώνονται τα διατάγματα της 29ης Ιουλίου [1830]· *τώρα έχετε αυτό που θελήσατε*.

(34)

Η νομοθετική συνέλευση. Ο βασιλιάς εμπαιίζεται ως μαντάμ αργησικυρία· το πρώτο [μέλημα] ήταν να αμφισβητηθεί η [συνταγματική] *Χάρτα* [του 1830]· από νομοθετική σε συντακτική συνέλευση·

αα) αυτός ο νυγμός, ο κνησμός (*démorganison*) και τώρα –

ββ) αναγκαίο, αν και ήδη συνάφεια της μετάβασης στην *Charte substantielle* – *empiéter d'un pouvoir sur l'autre* – Κορμεσίν [:] – αρχικά – συνελεύσεις – εξαρχής έναρξη του προγράμματος του δημαρχείου.

(35)

Οι Παρισινοί θεατρικοί συγγραφείς διαμαρτυρήθηκαν ενάντια στην αστυνομική απαγόρευση του ανεβάσματος μιας τραγωδίας με τίτλο *Ο στρατάρχης Νεϊ*· κυβερνάν, σε αυτή την περίπτωση [σημαίνει] την είσπραξη των γενικών συνεπειών – εκεί θα μπορούσε άλλωστε κανείς –

(36)

Η νομιμοταξική συνέλευση της *Βάδης* διέγραψε (ομόφωνα;) από το Νόμο περί Τύπου το άρθρο που ορίζει την ποινή για την προσβολή του ηγεμονικού προσώπου, του πρίγκιπα, του μέλους του ηγεμονικού οίκου· με τους καλούς πολίτες της Βάδης δεν πρόκειται να συμβεί κάτι τέτοιο.

Μίμηση – ο Σόλων δεν [επέβαλλε ποινή] στην πατροκτονία –

Ο πρώτος χειρισμός είναι αμφίσημος, δεν υπάρχει καμία εγγύηση στο χαρακτήρα των πολιτών της Βάδης. Πίσω του [θα μπορούσε] να κρύβεται μια παραχώρηση για δημοκρατικές, ασεβείς περιόδους.

(37)

15 Φεβρουαρίου 1831. Κηδεία του δούκα Μπερνού στο ναό του Αγίου Ζερμέν.

Οι παριστάμενοι ήταν περίπου 200. (Αυτοί δεν ονομάζονται πουθενά *λαός* – αλλά *l'Auxerrois*²). Αργότερα ο *λαός* έσπασε τα παράθυρα των παλάδων – Στις 15 ο *λαός* κατευθύνθηκε το απόγευμα στο επισκοπικό παλάτι και διέλυσε εκεί τα πάντα. Την 16η το πρωί ο *λαός* μπήκε μαζικά στο ναό του Αγίου Ζερμέν και κατέστρεψε τα πάντα – Ο *λαός*

φώναζε παράλληλα: Ζήτω ο Λουδοβίκος-Φίλιππος. Όταν είχαν τελειώσει τα πάντα, ο λαός υποχώρησε μπροστά στις απαιτήσεις της Εθνοφρουράς και διαλύθηκε. (Η Εθνοφρουρά δεν είναι πλέον ο λαός· φαίνεται ότι και η Εθνοφρουρά είχε σεβασμό για τον λαό – και άφησε να γίνουν τα πάντα – μόνον όταν είχαν τελειώσει τα πάντα διατυπώθηκαν οι απαιτήσεις της Εθνοφρουράς ή μόνο τότε τηρήθηκαν.)

(38)

Εντολή των αντιπροσώπων.

Αυτονομία όπως σε ορισμένες πόλεις οι νηπιαγωγοί ή και οι λοιποί οικιακοί υπηρέτες – σαφώς αποδεκτή από τους φορείς της εξουσίας – Καμία καθοδήγηση όμως, αλλά ένα αξίωμα, και όχι μόνο τα δικαιώματά του, τα οποία δεν εισέρχονται σε συναλλαγή μίσθωσης (δεν κάνουν άλλωστε μόνον οι αντιπρόσωποι τον εαυτό τους). Επίσης υπάρχουν καθήκοντα ενάντια στη βούληση και στην πρόθεση των γονέων – υπάρχει βέβαια η τυπική διαδικασία της αποδοχής, αλλά δεν βρίσκονται στην υπηρεσία τους, αλλά στην υπηρεσία του αξιώματός τους.

(39)

Συνέλευση αντιπροσώπων – εξαιρετικά αφελής, ανατρέχουν σε ιδιώτες (κατηγορίες) – για τους ευπατρίδες αλλά όχι για τους εαυτούς τους.

(40)

14 ή 15.10.1831

Στη συνέλευση των αντιπροσώπων η τροποποίηση του Μόσμπουργκ αποφασίζεται θετικά· η περιουσία ως όρος του αξιώματος του ευπατρίδη – ταυτόχρονα μέλος του *Departemental Conseil*. (Οι κατηγορίες των όρων των ευπατρίδων θα ήταν ένας πολύ καλός νόμος για τη συνέλευση των αντιπροσώπων.)

Κλείσιμο [*Clôture*] – αυτή η κραυγή είναι μια εξέγερση – θα έπρεπε τώρα να μπορεί να αποφασιστεί με πολύ μεγάλη πλειοψηφία· μια δολερή, προσεκτική, υπολογιστική μειοψηφία που караδοκεί για συμπτώσεις, προσέχει τον αριθμό των παρόντων από το κόμμα της, επιβλέπει τα πλήθη της· όταν από σύμπτωση ή από κούραση έχουν απομακρυνθεί πολλοί από τους αντιπάλους φωνάζει *Clôture* – Στο αγγλικό κοινοβούλιο – ελιγμός – συνέχιση της φλυαρίας μέχρις αναβολής, ώστε να μπορούν να καλεστούν τα μέλη του κόμματος που βρίσκονται κοντά – στέλνονται αμέσως αγγελιοφόροι – βασιλιάς, ευπατρίδες – δεν υποχωρούν στις τεχνητές, τις ποιημένες – *χαλκευμένες* τυχαιότητες.

(41)

Αρ. 241 της *Preußische Staatszeitung* 1831.

Βελγικό ψέμα – τι μπορεί να προσφέρει κανείς στο κοινό του (ελευθεροτυπία – εάν επιτρέπεται να εξαπατάται ο λαός). Αντιγραφή από γαλλικά φύλλα. Προθέσεις, δασκαλιστικός τόνος της κρίσης – γίνεται λόγος για το εσωτερικό των ατόμων και για τις δραστηριότητές τους, όχι για τις πράξεις τους – εδώ το πεδίο είναι εντελώς ελεύθερο – Με τη φαντασία είναι αδύνατον να συλληφθούν δεδομένα ως τέτοια, δηλαδή ως πεζο-

γράφημα – έτσι και οι Γάλλοι σύμφωνα με το σκοπό, το πάθος, το ενδιαφέρον της στιγμής – εντελώς μόνο με αυτή την έννοια.

(42)

[*Preußische Staatszeitung* 1831] αρ. 242: Ο [βασιλιάς] Λεοπόλδος [του Βελγίου] απαιτεί μεγαλύτερη παραμονή των γαλλικών στρατευμάτων στο Βέλγιο – Αυτό δεν έγινε αποδεκτό για τον Πάπα – Το ψέμα – πρωσικός στρατός στο Βέλγιο – επίσης οι βρυσιές του Μεσαζέξ ενάντια στην Πρωσία – απλή εξαπάτηση της δημοτικότητας.

(43)

Αύγουστος 1831.

Ελευθεροτυπία: Στο Βερολίνο δεν επιτρέπεται από τη λογοκρισία να εκδίδονται κείμενα τα οποία εκφράζονται ενάντια στη μεταδοτικότητα της χολέρας. Κρατικά μέτρα ενάντια σε αυτό – εξολοθρεύονται – δεσμεύεται η πεποίθηση πάθους και συμφέροντος – διακαίωμα για αντίσταση – δικαιωμένη η βάση γι' αυτό.

Σημειώσεις

1. Εννοείται η επανάσταση του 1830.

2. Ο Robert Peel (1788-1850) ήταν ένας από τους σημαντικότερους Άγγλους πολιτικούς του 19ου αιώνα. Στη διάρκεια της σταδιοδρομίας του, η οποία ξεκίνησε από το 1809, πέρασε από τη θέση του Γενικού Γραμματέα της Ιρλανδίας, του κοινοβουλευτικού αντιπροσώπου για το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, του προέδρου της νομισματικής επιτροπής που επανέφερε τον κανόνα του χρυσού (1819), του γενικού γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών, και επίσης, το 1834, του πρωθυπουργού. Την εποχή που γράφει ο Χέγκελ, ο Πηλ είχε υπάρξει μέλος της συντηρητικής κυβέρνησης Ουέλινγκτον (η οποία είχε παραιτηθεί το 1830) και είχε αντιταχθεί σθεναρά στις μεταρρυθμιστικές προτάσεις της κυβέρνησης Γκρέν. Λίγα χρόνια αργότερα ο Πηλ πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Συντηρητικού Κόμματος, το οποίο αποτέλεσε την ιστορική συνέχεια του Κόμματος των Τόρηδων.

3. Στην «Εισαγωγή» των πανεπιστημιακών παραδόσεων για τη *Φιλοσοφία της ιστορίας*, ο Χέγκελ κατατάσσει την *pragmatische Geschichte* ως ένα είδος της γενικότερης κατεύθυνσης της αναστοχαστικής ιστορίας, της *reflektierende Geschichte*. «Όταν έχουμε να κάνουμε με το παρελθόν και απασχολούμαστε με έναν μακρινό κόσμο, τότε ανοίγεται για το πνεύμα ένα παρόν το οποίο αποτελεί την αμοιβή του πνεύματος από την ίδια τη δραστηριότητά του για τον κόπο του. Τα δεδομένα είναι διαφορετικά αλλά το Γενικό και το Ενδότερο, η συνάφεια είναι μία. Αυτό αίρει το παρελθόν και καθιστά το δεδομένο παρόντικό. Οι πραγματολογικοί αναστοχασμοί, όσο αφηρημένοι και αν είναι, συνιστούν όντως το παρόντικό και ζωντανεύουν τις αφηγήσεις του παρελθόντος στον σύγχρονο βίο. Εάν τώρα τέτοιοι αναστοχασμοί είναι πραγματικά ενδιαφέροντες και ζωογονητικοί, αυτό εξαρτάται από το ίδιο το πνεύμα του συγγραφέα. Θα πρέπει εδώ να αναφερθούν ιδιαίτερα οι ηθικοί αναστοχασμοί καθώς και η ηθική διδαχή που αποκτάται από την ιστορία, προς την οποία αυτή η ίδια κατέστη συχνά αντικείμενο πραγμάτευσης» (*Vorlesungen*

über die Philosophie der Geschichte. Werke, τόμ. 12, επιμ. Eva Moldenhauer/Karl Markus Michel, Φρανκφούρτη/Μάιν 1986, σ. 16-17).

4. Στο χειρόγραφο λέγεται «ανοησία».

5. Στο χειρόγραφο λέγεται «διαφθορά».

6. Στο χειρόγραφο λέγεται «εξαθλίωση».

7. Πρόκειται για το Election Expenses Regulation Bill, το οποίο είχε συζητηθεί το 1827. Ο Χέγκελ διαπραττει εδώ ένα μικρό σφάλμα, καθώς ο νόμος αυτός είχε ψηφιστεί από το προηγούμενο κοινοβούλιο και όχι από το «παρόν», όπως αναφέρει.

8. Εννοείται εδώ ο ριζοσπάστης πολιτικός Joseph Hume (1777-1855), ο οποίος ξεκίνησε την πολιτική σταδιοδρομία του αγοράζοντας μια κοινοβουλευτική θέση το 1812, αφού είχε συγκεντρώσει περιουσία στην Ινδία. Τα χρόνια που ακολούθησαν την πρώτη τοποθέτησή του στο κοινοβούλιο, ο Hume ασπάστηκε τις αντιλήψεις του Τζέιμς Μιλ, και με την επιστροφή του στο κοινοβούλιο στράφηκε ιδιαίτερα στη διεξοδική εξέταση και ψήφιση κάθε μεμονωμένης δημόσιας δαπάνης.

9. Ο William Huskisson (1770-1830) ήταν ένας από τους κορυφαίους υποστηρικτές του ελεύθερου εμπορίου. Οντας στο Παρίσι την περίοδο της Επανάστασης συμμετείχε στην κατάληψη της Βασίλης και διακρίθηκε για τις ρητορικές ικανότητές του. Διατέλεσε γραμματέας του Θησαυροφυλακίου υπό τον Ουίλλιαμ Πιτ και τον Δούκα του Πόρτλαντ. Συμμετείχε ενεργά στη συζήτηση για τους Νόμους των Σιτηρών το 1814 και 1815, και συμμετέχοντας στην αντίστοιχη επιτροπή πρότεινε τη χαλάρωση των δασμών. Το 1823 διορίστηκε πρόεδρος της Υπηρεσίας Εμπορίου (Board of Trade) προσπαθώντας να συμφιλιώσει τους Τόρηδες εμπόρους με το ελεύθερο εμπόριο. Συνέβαλε ουσιαστικά στη μεταρρύθμιση των Νόμων περί Ναυσιπλοΐας, επιτρέποντας ισοτιμία μεταχείριση και σε πλοία άλλων εθνών.

10. Στο χειρόγραφο, στη θέση της πρότασης «με άκρως αναξιοπρεπή συντροφιά», γράφει «στο κάθε χέρι αγκαζέ με μια έκλυτη πόρνη από ένα πορνείο».

11. Στο χειρόγραφο, στη θέση της πρότασης «οι ίδιες οι οικιακές σχέσεις του» γράφει «τα ανέχοντα για τις σχέσεις προς την ίδια τη σύζυγό του και την ερωμένη του που ζούσε στο σπίτι του».

12. Στο χειρόγραφο στη θέση του «ιδίου οφέλους» γράφει «λόγω της πλεονεξίας».

13. Ο όρος *esquire* προέρχεται από την αρχαία γαλλική ονομασία *esquier*, και αυτή με τη σειρά της από το λατινικό *scutarius*, ασπίδα. Χαρακτηρίζει αρχικά τον ακόλουθο ενός ιππότη, ο οποίος του κουβαλούσε την ασπίδα (από όπου και το όνομα). Στην Αγγλία ο όρος χρησιμοποιούνταν για να χαρακτηρίσει κτήτορες ιπποτικών κτημάτων οι οποίοι δεν είχαν αναλάβει τον ιπποτικό τίτλο. Από εδώ επικράτησε το έθιμο να ονομάζεται *squire* ο μεγαλύτερος γαιοκτήμονας της ενορίας. Ο τίτλος δίνονταν κυρίως στον μεγαλύτερο υιό της αντίστοιχης οικογένειας, ο οποίος λάμβανε και το κτήμα.

14. Στο χειρόγραφο λέγεται «παρά την έπαρση για την ελευθερία τους».

15. Στο χειρόγραφο γράφει «και τόσο ρηχότητα αναφορικά με κανόνες».

16. Στο σημείο αυτό πρόκειται για την από πλευράς Χέγκελ εσφαλμένη αναδιατύπωση μιας εσφαλμένης αναδιατύπωσης του επιχειρήματος του Ουέλινγκτον. Σύμφωνα με τα πρακτικά της αντίστοιχης συνέλευσης (*Hansard Papers*, Βουλή των Λόρδων, 28.3.1831, τόμ. 3) ο Ουέλινγκτον είπε: «that it was the creation of a legislative assembly they were to look to, and not what the voters were to be – that they were to consider what a House of Commons ought to be, and not what the constituents ought to be». Η εφημερίδα *Morning Chronicle*, η οποία αποτέλεσε την πραγματολογική πηγή για την ανάλυση του Χέγκελ μέσα από τη μετάφραση των δημοσιευμάτων της από την *Allgemeine preußische Staatszeitung*, μετέφερε ως εξής τα λεγόμενα του Ουέλινγκτον: «that it is a Legislative Assembly you ought to create, and not a body of voters – a House of Commons and not a constituency». Η διατύπωση αυτή, η οποία παρεκκλίνει ήδη από τα αρχικά λεγόμενα του Ουέλινγκτον, μεταφέρθηκε στα γερμανικά ως «Corporation von Stimmfähigen» για το «body of voters» και ως «neues System für die Constituenten» για το «constituency», μεταθέτοντας το σκεπτικό του Ουέλινγκτον σε υστερομεσαιωνικές μορφές εκπροσώπησης. (Πβλ. το άρθρο του Friedrich

Hogemann «Zur Frage der Quellen von Hegels Reformbill-Aufsatz», *Hegel Studien*, τόμ. 34, 1999, σσ. 14-15).

17. Στα αρχαία αγγλικά, ο όρος *burh*, από τον οποίο προέρχεται η ονομασία *borough*, σήμαινε την οχυρωμένη τοποθεσία, η οποία μπορεί να ήταν η οικία ενός ελεύθερου ανθρώπου (*thegn*) ή ένα καταφύγιο στην κορυφή ενός λόφου. Κατά τους πολέμους των Αγγλοσασξόνων με τους Δανούς χαρακτηριζε τα οχυρωμένα κατοικημένα κέντρα, ορισμένα από τα οποία εξακολούθησαν να ονομάζονται *boroughs* και στις επόμενες περιόδους. Αργότερα στο κείμενο ο Χέγκελ χρησιμοποιεί τον αντίστοιχο γερμανικό όρο *Burgfleck*, ο οποίος αποδίδεται ως «καστρότοπος».

18. Στο χειρόγραφο «αφηρημένης».

19. Στο χειρόγραφο «αποκτήνωση».

20. Ο Χέγκελ χρησιμοποιεί εδώ τον όρο *Gleichgültigkeit*, ο οποίος σημαίνει και την ισοκυρία, ότι μία ψήφος «αξίζει» τόσο όσο και οποιαδήποτε άλλη.

21. Στο χειρόγραφο γράφει «έτος III».

22. Εδώ σταματά η δημοσίευση στην *Allgemeine preußische Staatszeitung*. Η προαναγγεληθείσα συνέχεια δεν δημοσιεύθηκε κατόπιν παρέμβασης του βασιλιά. Το υπόλοιπο κείμενο προέρχεται από το χειρόγραφο του Χέγκελ.

23. Στο χειρόγραφο, στη θέση της πρότασης: «έτσι και ... το κεντρικό επιτελείο της κυβέρνησης» λέγεται: «έτσι σύντομα η κυβέρνηση αναγκάστηκε να μεταθέσει το κεντρικό επιτελείο της».

24. Ο Henry Hunt (1773-1835) ήταν ένας από τους ριζοσπάστες μεταρρυθμιστές, ο οποίος μέσα από τις ιδιόμορφες ομιλίες του για γενικό εκλογικό δικαίωμα και ετήσιες κοινοβουλευτικές θητείες είχε αποκτήσει το ψευδώνυμο «Ρήτορας». Ο Χαντ είχε πρωτοστατήσει στη διαδήλωση του Μάντσεστερ στις 16.8.1819, όπου 60.000 άνθρωποι συγκεντρώθηκαν για να διαδηλώσουν υπέρ της κοινοβουλευτικής μεταρρύθμισης. Η επέμβαση της αστυνομίας κατέληξε σε περίπου 500 διαδηλωτές τραυματισμένους και 11 νεκρούς, καθιστώντας εφεξής το γεγονός γνωστό με την ονομασία «Η σφαγή του Πέτερλο». Μετά από δύο χρόνια φυλάκισης ο Χαντ συνέχισε τη δραστηριότητά του, και το 1830 εξελέγη στο κοινοβούλιο για την περιφέρεια του Πρέστον. Το Νομοσχέδιο για την Εκλογική Μεταρρύθμιση που ψηφίστηκε το 1832, και για την προώθηση του οποίου είχε αγωνιστεί ο Χαντ, είχε μεταξύ άλλων ως αποτέλεσμα για τον ίδιο την απώλεια της έδρας του στις εκλογές του 1832.

25. Ο όρος *homo novus*, νέος άνθρωπος, προέρχεται από τον ρωμαϊκό χαρακτηρισμό ενός άνδρα ο οποίος για πρώτη φορά στην οικογένειά του αναλάμβανε δημόσιο αξίωμα. Με δεδομένο το ότι οι θέσεις της Συγκλήτου ήταν αποκλειστικά προορισμένες για τους πατρίκιους, οι *novi homines* στη ρωμαϊκή πολιτική σκηνή προέρχονταν κυρίως από τους πληβείους. Στη διάρκεια των αιώνων η ονομασία κατέληξε να χαρακτηρίζει το μεμονωμένο υποκείμενο που είχε ανέλθει στην πολιτική σφαίρα βασισμένο όχι σε κάποιο κληρονομικό προνόμιο αλλά στις ικανότητές του. Χρησιμοποιούνταν στη Γερμανία καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα από την ακαδημαϊκή διανόηση.

26. Σύμφωνα με την αρχική χρήση του γαλλικού όρου ο *homme d'état* είναι ο πολιτικός ανήρ, εκείνος που είναι εφοδιασμένος με την κατάλληλη φρόνηση για τη διαχείριση των πολιτικών υποθέσεων (μια θέση η οποία παραδοσιακά ήταν προορισμένη για τις βαθμίδες των αριστοκρατών), ενώ οι *hommes à principes* ήταν, όπως αναφέρει και ο Χέγκελ, οι άνθρωποι που είχαν ως αφετηρία της πολιτικής τοποθέτησής τους όχι το δεδομένο της κοινωνικής βαθμίδας τους αλλά κάποιες (κατά Χέγκελ αφηρημένες) αρχές, τις οποίες και σκόπευαν να εφαρμόσουν στην πραγματικότητα.

27. Ονομασία μιας ιστορικής επαρχίας της Γαλλίας, στη Βουργουνδία.